

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alena Zusková

Korporativní systém fašistické Itálie

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. David Falada

Katedra: Právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 1. 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Alena Zusková

V Praze dne 10. 1. 2010

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu JUDr. Davidu Faladovi za cenné připomínky k vybranému tématu, za půjčenou literaturu i za kritické poznámky k již napsanému textu.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	4
1. ÚVOD.....	5
2. KORPORATIVISMUS.....	6
2.1 Vymezení pojmu korporativismus a korporace.....	6
2.2 Vymezení pojmu neokorporativismus a zájmové a nátlakové skupiny.....	8
2.2.1 Strategie zájmových a nátlakových skupin.....	10
2.2.2 Vztah státu a zájmových skupin.....	11
2.3 Historický vznik a vývoj korporativismu.....	12
2.4 Typologie korporativismu.....	13
2.4.1 Autoritářský (státní) korporativismus.....	14
2.4.2 Liberální (societální) korporativismus, respektive neokorporativismus.....	14
3. FAŠISMUS.....	18
3.1 Vymezení pojmu fašismus.....	18
3.2 Typologie fašismu.....	20
3.3 Vznik a vývoj fašismu.....	21
3.3.1 Vznik fašismu.....	21
3.3.2 Vývoj fašismu v letech 1922 – 1945.....	35
3.4 Benito Mussolini.....	52
3.4.1 Mussoliniho životopis.....	53
4. VZNIK ITALSKÉHO KRÁLOVSTVÍ A SJEDNOCENÍ ITÁLIE.....	63
5. KORPORATIVNÍ SYSTÉM FAŠISTICKÉ ITÁLIE.....	65
5.1 Vznik korporací.....	66
5.2 Mussoliniho interpretace korporativismu.....	70
6. ZÁVĚR.....	73
DODATEK:	75
LITERATURA.....	78
NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE	80
SHRNUTÍ V ANGLICKÉM JAZYCE	80
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	82

Seznam zkratk

aj.	a jiné
EU	Evropská unie
LO	Švédská odborová organizace
např.	například
resp.	respektive
SAF	Švédská asociace zaměstnavatelů
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
tzn.	to znamená
USA	Spojené státy americké

1. Úvod

Motto: „Svoboda v našem státě jednotlivci nechybí, má ji více, než osamělý člověk, neboť stát jej ochraňuje, je součástí státu. Osamělý člověk je bezbranný.“

Benito Mussolini

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma „Korporativní systém fašistické Itálie“. Vedlo mě k tomu hned několik důvodů. Prvním a zásadním důvodem je má láska k historii, proto mé kroky vedly na katedru právních dějin.

Dalším důvodem byla postava Benita Mussoliniho, který byl nositelem fašismu v Itálii až do roku 1945. Zajímalo mě, co všechno člověk potřebuje pro to, aby si podmanil celý stát i jeho obyvatelstvo. Číst Mussoliniho životopis bylo jako číst dobrodružný román, jeho život totiž provázela celá řada zvrátů.

Posledním, avšak ne bezvýznamným důvodem, pro mě byla Itálie samotná, její politická situace a také příčiny, které vedly k tomu, že právě zde vznikl fašismus.

Fašismus můžeme právem označit za jeden z nejpodivnějších a nejděsivějších fenoménů 20. století. Ačkoliv o pojmu fašismus ve společnosti existuje určité povědomí, korporativismus, jako jeho dominující ideologie, bývá často opomíjen. V této práci se tedy pokusím vymezit pojem korporativismus a zasadit jej do historických a politických souvislostí fašistické Itálie.

2. Korporativismus

Vzhledem k tomu, že tématem této diplomové práce je korporativní systém fašistické Itálie, je třeba nejprve definovat následující pojmy: korporace, korporativismus, neokorporativismus, zájmové a nátlakové skupiny.

2.1 Vymezení pojmu korporativismus a korporace

Podíváme-li se na definici tohoto pojmu, zjistíme, že slovo *korporativismus* pochází z latinského slova *corporatio* označujícího *tělo* nebo *soubor*.¹

Korporativismus odrážel středověkou představu o společnosti, která byla složená z různých částí, jako jsou spolky, univerzity či kláštery. Ty měly ve společnosti specifickou funkci, která se podobala orgánům tvořících lidské tělo.

Pojem korporativismus je odvozen od pojmu korporace, jež je definován jako společná organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů téhož oboru představující a reprezentující zájmy v politické sféře.² Někteří autoři vidí korporace již v uspořádání středověkých stavovských feudálních sněmů v konstitučních monarchiích. Zde byly zastoupeny stavy duchovenstva, šlechty a měšťanstva.³

V současné době neexistuje pouze jediná teorie korporativismu, spíše lze hovořit o mnoha teoriích, pro něž je typické, že studují vztahy mezi jednotlivými zájmovými svazy a organizacemi na straně jedné a státem na straně druhé.

Podívejme se nyní na některé definice korporativismu podle různých autorů.

„Korporativismus je pokládán za nový systém politické ekonomie, jehož podstatou je státní řízení průmyslu (soukromovlastnického) v souladu s ideologickými principy jednoty, pořádku, nacionalismu a úspěchu.“ (H. A. Winkler)⁴

¹ Korporativismus 2 [online]: <http://wikipedia.infostar.cz/c/co/corporatism.html> (9. 5. 2009)

² Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 177

³ Tamtéž

⁴ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 179

„Korporativismus je též forma státu, rozvíjející se uvnitř kapitalistické společnosti paralelně s parlamentarismem, dochází zde ke spojení funkční reprezentace s intervencionalismem.“ (B. Jessop, G. Lehmbruch)

„Korporativismem je míněna oficiálně sankcionovaná participace organizací ve vládním rozhodování státních záležitostí nebo spravování podobných záležitostí prováděných organizacemi v zastoupení zájmu státu.“ (Lewin)⁵

„Korporativismus, jako forma zájmového zprostředkování, je odlišný od pluralismu. V takovémto modelu existuje určitý počet monopolních organizací, které při vyjednávání se státem zastupují zájmy svých členů a podílejí se na uskutečňování státní politiky.“ (P. C. Schmitter)⁶

P. C. Schmitter dále uvádí podmínky nutné pro vznik korporativismu. Jsou to:

- a) omezený počet svazů,
- b) svazy jsou vnitřně hierarchicky uspořádány,
- c) ve svazech jsou hierarchicky organizováni i členové,
- d) svazy jsou funkčně diferencovány,
- e) nevystupují vůči jiným svazům nadřazeně,
- f) jsou státem uznány,
- g) jsou podrobeny kontrole.

Dle tohoto pojetí pak dochází k rozlišení korporativismu na dva typy, a to na *korporativismus autoritářský neboli státní* a *korporativismus societární neboli liberální*.⁷

V pozdějších dobách byl korporativismus rozšířen na všechny typy a formy vztahů mezi státem a svazy (též na úrovni regionální), tato forma se pak nazývá *mezokorporativismus*. Pro vztah mezi státem a velkými podniky se používá i výraz *mikrokorporativismus*.⁸

⁵ Brokl, L.: Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 47

⁶ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 180

⁷ tamtéž

⁸ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 180

Pojem korporativismus byl dříve výhradně spojován s fašistickými režimy a byl tak kompromitován. Vznikl ve fašistické Itálii a později byl aplikován též ve Španělsku, Portugalsku i v přednacistickém Rakousku. K rehabilitaci tohoto systému došlo v 70. letech a to pracemi P. C. Schmitta a K. Schuberta. Dnes je korporativismus politology vnímán jako samostatná politologická teorie zabývající se vztahy zájmových skupin a politiky i v demokratickém systému.

2.2 Vymezení pojmu neokorporativismus a zájmové a nátlakové skupiny

Pojem *neokorporativismus* používá politická věda přibližně od 70. let 20. století a hovoří o něm především tam, kde se modernizace objevuje o něco později. V literatuře bývá též označován jako *liberální korporativismus* či Schmitterovým termínem *sociální korporativismus*.

Někteří autoři jej chápou jako třetí cestu mezi individualismem a kolektivismem nebo jako kompromis mezi liberalismem a socialismem. Většina z nich se však shoduje na tom, že neokorporativismus v širším slova smyslu zahrnuje dohadování zájmových skupin a pojmově je silně spřízněn s konsensuální demokracií jako dohadování stran a stranických zájmů.⁹

Přednosti neokorporativního řešení

V literatuře jsou obvykle zdůrazňovány tři velké výsledky neokorporativního zprostředkování zájmů:

- a) dobré makroekonomické výsledky,
- b) dosažení sociální harmonie vyjednáváním a předjednávaním rozhodnutí,
- c) politická stabilita.¹⁰

V jednotlivých zemích, zejména ve svých vrcholných obdobích, se korporativismus jevil jako úspěšnější systém než systém pluralitní, což se nejčastěji projevovalo v makroekonomických ukazatelích ekonomického vzestupu, ve výkonu měřeného výši

⁹ Brokl, L.: *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*.
Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 48

¹⁰ tamtéž, s. 52

objemu, v nízké nezaměstnanosti a v nízké míře inflace. Země s korporativním systémem zprostředkování zájmů měly nižší úroveň hospodářského neklidu, byly lépe schopny udržet sociální smír, stabilitu a rovnováhu systému.¹¹

Dále je třeba vysvětlit pojem *zájmové skupiny* (*interest groups*) a *nátlakové skupiny* (*pressure groups*). Obě tyto skupiny jsou politicky aktivní, liší se však ve zprostředkování zájmů, jež reprezentují.¹²

Různé typy zájmových a nátlakových skupin jsou pověřeny snahou prosadit specifické zájmy členů společnosti. Problémem je, jak takovouto specifickou skupinu vymezit. Nejprve je nutné oddělit zájmové skupiny od politických stran. Základním rozdílem je, že politická strana usiluje o získání a vykonávání moci, zatímco zájmová skupina se spokojí s vyvíjením tlaku na ty, kteří jsou u moci a nesnaží se zaujmout jejich místo.¹³ Jako zájmové skupiny je tak možno označit veškeré organizace, které nejsou politickými stranami a přesto ovlivňují veřejnou politiku. Jde o dobrovolně utvářené organizace, které jsou vnitřně členěny a uskutečňují materiální a ideové cíle svých členů.

Rozlišujeme dva základní typy těchto struktur - *zájmové skupiny*, které mohou být i politické, a *nátlakové skupiny*. Oba typy představují sdružení občanské společnosti, která však odmítá převzít politickou odpovědnost. **Zájmové skupiny** můžeme dále členit na skupiny, které se zabývají obhajobou zájmů zaměstnanců, zaměstnavatelů i svobodných profesí, jako jsou lékaři, právníci či architekti, a též obhajobou zájmů pracovníků v dělnických profesích a v zemědělství.¹⁴

¹¹ Brokl, L.: Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 53

¹² Říchová, B.: Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů. Praha: Portál, 2002, s. 117

¹³ Cabada, L., Kubát, M. a kol.: Úvod do studia politické vědy. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 204-205

¹⁴ Říchová, B.: Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů. Praha: Portál, 2002, s. 118

Nátlakové skupiny jsou pak organizace, které reprezentují zájmy konfesně vymezených skupin, jako jsou věřící, církevní organizace, organizace na obhajobu lidských práv, na ochranu životního prostředí a na ochranu proti rasizmu a diskriminaci.¹⁵

Tab. č. 1: Čtyři základní směry vlivu zájmových skupin na politiku¹⁶

	Ústavní instituce	Zprostředkování	
Stát	parlament	veřejná správa	cíl orientace
	vyhledávání „mluvčích“ v rámci dané struktury	poskytování informací; spolupráce	prostředky spolupráce
Občanská společnost	politické strany	masová média	cíl orientace
	finanční podpora stran; podpora určitých kandidátů	šíření určitého názoru; přímé akce	prostředky spolupráce

Typy zájmových skupin

- a) Odborové svazy – nejdůležitější zájmové skupiny, které jsou organizované dle profesního charakteru.
- b) Spolupráce politických stran a církví – zejména v otázkách potratů, výchovy, sňatků, rozvodů, trestu smrti, výuky věřících apod.
- c) Hnutí a organizace zaměřené na ochranu životního prostředí – jedná se o autonomní zájmové skupiny (např. Greenpeace).¹⁷

2.2.1 Strategie zájmových a nátlakových skupin

Zájmové a nátlakové skupiny vyvíjejí vliv na parlament, politické strany, výkonnou moc a moc soudní k prosazení svých zájmů.

Vliv na parlament je vykonáván prostřednictvím lobbistů, které můžeme členit na informátory, dohlížitele a „lidi pro kontakty“. Tyto subjekty vyvíjejí tlak při formování

¹⁵ Říchová, B.: Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů. Praha: Portál, 2002, s. 118

¹⁶ tamtéž, s. 119

¹⁷ tamtéž, s. 121-123

parlamentu, nebo navazují kontakty s konkrétními poslanci ve výborech a komisích a lobují. Dále mohou shromažďovat informace potřebné pro jednání poslanců.

Vliv na politické strany je uskutečňován prostřednictvím spolupráce s politickými stranami, která zahrnuje jejich finanční podporu. Vláda a konzervativní strany jsou sponzorovány soukromými firmami, zatímco levicově orientované strany získávají podporu spíše od odborových organizací. Finanční prostředky mohou stranám nabízet i církve. Dále je vyvíjen tlak na zařazování členů na kandidátní listiny konkrétních politických stran.

K vlivu na výkonnou moc jsou používány obdobné metody, jako při uskutečňování vlivu na parlament. Lobisté se zaměřují vždy na odpovídající rezorty.

V případě **vlivu na soudní moc** nejde o lobování, ale o prosazování zájmů prostřednictvím soudních rozhodnutí. Používají se zde dvě základní metody. Buď jsou přímo stranou v soudním řízení, anebo poskytují pomoc osobě, která je stranou v soudním řízení.

Zájmové skupiny se neobracejí pouze na stát, ale prostřednictvím médií, reklamy či vlastních vydavatelských aktivit také na společnost. Zájmové skupiny, které nemají dostatek finančních prostředků k proniknutí do médií, využívají demonstrace. Často pak stojí proti jiným zájmovým skupinám (např. ekologové versus průmyslové skupiny). Posledním prostředkem uskutečňování vlivu na společnost jsou násilné protesty, které jsou využívány v případech, kdy zájmové skupiny ztratily víru v tradiční metody a stojí v opozici proti celému politickému systému.¹⁸

2.2.2 Vztah státu a zájmových skupin

Rozlišujeme tři základní modely vztahů státu a zájmových skupin: *model pluralistický*, *korporativistický* a *policy networks*.

Pluralistický model je charakteristický tím, že v politickém systému působí více zájmových skupin, přičemž žádná z nich není monopolní, a proto převládá rivalita.

¹⁸ Cabada, L., Kubát, M. a kol.: Úvod do studia politické vědy. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 208-209

Při pádu vlády, či změně politického systému, dochází k výměně zájmových skupin. Tento model nalezneme např. ve Velké Británii, Španělsku, Itálii či Francii.

V rámci **korporativistického modelu** spolupracují zájmové skupiny nejenom navzájem, ale také se státem, což nazýváme tripartitou. Spolupráce se opírá o institut veta, jímž disponují všichni účastníci. Zájmové skupiny jsou autonomní a nezávislé. Tento model je typický např. pro Rakousko, Švédsko, Norsko či Švýcarsko.

Policy network je nový model, který se vyznačuje tím, že zájmové skupiny a stát působí ve vzájemné symbióze. Stát využívá profesních služeb (odborné expertízy) zájmových skupin, které mají přístup k agendě státu a mohou ji po obsahové stránce ovlivňovat. Tento systém nalezneme např. v Belgii, Dánsku, Irsku a Nizozemí.¹⁹

2.3 Historický vznik a vývoj korporativismu

Pojem korporativismus se poprvé objevil v roce 1891 v encyklice *Rerum Novarum* papeže Lva XIII. Papež se zde věnoval vztahu mezi organizacemi zaměstnanců a zaměstnavatelů, které jsou schopny vyřešit třídní konflikt. Tuto schopnost pak označil výrazem *sjednaný korporativismus*. Papež Pius XI. dále navazuje na tento pojem v encyklice *Quadragesimo* z roku 1931.²⁰

V roce 1924 se z korporativismu vyvinul tzv. *totalitářský korporativismus*, který se stal základem fašistické Itálie a byl s ní spojen až do roku 1945 (svaz, svazek, sdružení se italsky nazývají *fascio, fascismo*). Mussolini byl přesvědčen, že korporativní systém se stane civilizací 20. století.²¹

Tento systém byl také spojen s fašistickým režimem Antonia de Oliveria Salazara v Portugalsku a Franciska Franka ve Španělsku, v důsledku čehož byly korporace diskreditovány a v poválečné době se zcela vytratily, i když na přelomu 19. a 20. století

¹⁹ Cabada, L., Kubát, M. a kol.: Úvod do studia politické vědy. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 209-210

²⁰ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 178

²¹ tamtéž

o tento koncept projevovala zájem německá sociální demokracie a též poválečné Rakousko.²²

V 60. a 70. letech 20. století došlo k znovuobjevení korporativismu. Ten nyní bývá označován jako tzv. neokorporativismus. V praxi však v této podobě funguje ve Švédsku již od roku 1935, kdy došlo k podpisu Saltsjöbadenské smlouvy, ve které se odbory a zaměstnanecké svazy dohodly, že zaměstnavatelé budou akceptovat hospodářskou politiku sociálně demokratické strany a odbory za to nebudou tlačit na zvyšování mezd.²³

Období neokorporativismu lze rozdělit do tří vývojových etap:

I. etapa (1961-1973) - Tato etapa je charakteristická rychlým ekonomickým růstem všech průmyslových demokracií. „Hospodářský zázrak“ se týkal zejména Německa, Rakouska a Japonska.

II. etapa (1974-1982) - Jde o období recese. Naftové krize (1973-1974) spolu s čtyřnásobným zdražením ropy vyvolaly dvoumístnou inflaci a odpovídající vzestup nezaměstnanosti v mnoha průmyslových zemích. Druhá krize (1979-1980) měla na národní ekonomiky podobný vliv a vedla ke všeobecné stagnaci.

III. etapa (1983-1988) - Zde zaznamenáváme opětovný ekonomický růst a nástup konzervativních vlád (USA, SRN, Velká Británie). 90. léta byla léty smíšeného ekonomického úspěchu a současně počátkem všeobecného odmítání neokorporativismu.²⁴

2.4 Typologie korporativismu

Jak jsem již výše popsala, v korporativismu se setkáváme s omezeným počtem skupin, které reprezentují zájmy v oblasti jak ekonomické, tak i jiné. Tyto zájmové skupiny jsou hierarchicky organizovány, uchovávají si respekt svých členů a mezi nimi a státem existují těsné vazby. Obě tyto skupiny, respektive smluvní strany, jsou tímto vzájemně posilovány. Stát je pokládán za aktivního partnera při zprostředkování zájmů.

²² Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 178

²³ tamtéž, s. 189

²⁴ tamtéž, s. 192-193

2.4.1 Autoritářský (státní) korporativismus

Autoritářský korporativismus je historicky spojen s evropskými fašistickými režimy, v nichž byly korporace stvořeny a zřizovány jako orgány pomocné a závislé na státu řízené represivními prostředky. Je ideologií a ekonomickým uspořádáním zároveň.

Je třeba odlišit fašistický a nacistický korporativismus. Fašistický korporativismus je výrazem všezahrnující vize o organické, duchovně sjednocené a morálně obrozené společnosti. Týká se především různých ekonomických metod a institucí, kterými by se měla uskutečňovat jednota mezi zaměstnavateli a dělníky. Naopak nacistický korporativismus vyžadoval, aby se ekonomické zájmy zcela podřídily rasovým požadavkům.²⁵ Italská podoba tedy směřovala do sféry ekonomické a je pokládána za pokus o vytvoření třetí cesty mezi kapitalismem a socialismem. Italský korporativismus není zcela ideově čistý, neboť v něm šlo především o rozšíření kontroly společností státem a o snahu sjednocení čtyř různých skupin – nacionalistů, syndikalistů, katolických intelektuálů a fašistů. S autoritářským korporativismem se můžeme setkat nejen v Evropě, ale i v latinskoamerických režimech.

Odborníci se shodují na tom, že tento typ korporativismu, vzhledem ke své historické podobě (fašistický a nacionalistický), se již prakticky nedá použít.²⁶

2.4.2 Liberální (societální) korporativismus, respektive neokorporativismus

Liberální korporativismus, tj. neokorporativismus, nebo také společenský korporativismus, označuje tendenci, která se projevuje ve vyzrálých kapitalistických zemích tím, že organizovaným zájmům se dostává zvýhodněného a institucionalizovaného přístupu k formulování politických opatření a k tvorbě politické linie. Liberální korporativismus, na rozdíl od své autoritářské varianty, posiluje skupiny ve vztahu k vládě, nikoliv vládu ve vztahu ke skupinám. Vychází z toho, že se založené zájmové organizace rozvíjejí ve vyspělých kapitalistických zemích a svůj vliv projevují i v oblastech reprezentace a zastupování svých členů. Od autoritářského typu se liší

²⁵ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 184

²⁶ tamtéž, s. 184-185

jedinečnou existencí hierarchicky řízených samostatných organizací, které jsou zakotveny v občanské společnosti.²⁷

Liberální korporativismus se začal objevovat počátkem 70. let a fungoval i po celá léta 80. Schmitter tento typ korporativismu označil v roce 1983 jako neokorporativismus. Svůj význam měl neokorporativismus v řadě evropských zemí, je specifickým rysem politiky Rakouska a Švédska.²⁸

Liberální korporativismus je často spojován s pragmatismem. Nekonfliktní řešení jsou důvodem k jeho zavedení a prosazení pro všechny zainteresované skupiny. Pro vlády je pak důležité, že všechny dojednané kroky jsou přijímány bez protestů a mají většinovou podporu ve společnosti.²⁹

Poněkud odlišnou roli hraje v těchto systémech parlament. Parlament není aktivním tvůrcem politiky, jeho legislativní funkce je omezena pouze na schvalování již dohodnutých kroků. Podobnou funkci plní i politické strany, které jsou propojeny se zájmovými skupinami.³⁰

Neokorporativismus je dle Lehbrucha charakterizován třemi jevy - vývojem a zesílením centralizovaných zájmů organizací, privilegovaným přístupem k vládě, vrcholovým orgánům a sdružením, a tripartismem, což je „sociální partnerství“, které umožňuje regulovat konflikty prostřednictvím koordinace zájmů a postupů vlády.³¹

Mezi předpoklady neokorporativismu tedy patří centralizované zájmy organizací zastoupené kapitálem i prací se schopností uplatňovat domácí prostředí vůči člověku. V mnoha zemích je často povinné členství v obchodních a průmyslových komorách.

Historický konec neokorporativismu se dostavil na sklonku 80. let a je spojen se ztrátou pružnosti systému. Systém zkostratěl natolik, že původní výhody se změnilly v nevýhody spojené zejména s budováním EU. Neokorporativní země tak mají často

²⁷ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 185

²⁸ tamtéž

²⁹ tamtéž, s. 191

³⁰ tamtéž, s. 192

³¹ Brokl, L.: Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 48

problém se vstupem do EU, což se projevuje např. zápornými referendy či vzestupem nacionalismu.³²

Švédský příklad neokorporativismu lze obecně pokládat za modelový. Vznikl těsnou spoluprací sociální demokracie a největšího odborového svazu, tj. Švédské odborové konference. Tento svaz se začal rozvíjet již v roce 1912. Výsledkem spolupráce bylo vytvoření pozitivního systému sociálního zabezpečení a nových pracovních příležitostí. Prvním projevem tohoto korporativního uspořádání se stala tzv. Saltsjöbadenská smlouva z roku 1935. Zde se svazy zaměstnavatelů a odborů zavázaly k podpoře sociálně demokratické politiky. Smyslem smlouvy bylo zastavení tlaku na zvyšování mezd ze strany odborů. Také snaha o vyrovnávání hladin mezd mezi soukromým a veřejným sektorem je prokazatelná právě ve Švédsku (dále ji nalezneme také v Itálii, Japonsku, Německu a v USA). Státní správa ve Švédsku je více centralizovaná, což je výsledkem politického mechanismu, jímž se řídí celý systém kolektivního vyjednávání, a proto můžeme hovořit i o větší soudržnosti v úpravě pracovních podmínek. Do této smlouvy však nebyl zahrnut stát, respektive vláda. Díky dlouhodobější provázanosti zájmů státu a politických stran se podařilo v zemi zajistit sociální smír a též rychlý hospodářský rozvoj.³³

Lundqvist Torbjörn popisuje význam sousloví „švédský model“ ve vztahu dvou subjektů – mezi Švédskou odborovou organizací (LO) a její organizační součástí, tedy Švédskou asociací zaměstnavatelů (SAF). Tyto subjekty vyjednávají pracovní podmínky a nalézají řešení v mnoha pracovně obchodních problémech.³⁴

Tim Tilton zase popisuje „švédský model“ jako informační dohodu mezi rozdílnými zájmy a vrstvami společnosti:

„Závisí to na kompromisu mezi nejsilnějšími a nejlépe organizovanými subjekty kapitálového sektoru.“³⁵

³² Brokl, L.: Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky.

Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 57

³³ Říhová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 189

³⁴ Korporativismus I [online]: <http://studentf.jazzport.eu/politologie/korporativismus.htm> (5. 5. 2009)

³⁵ tamtéž

V závislosti na rozsáhlém vlivu, který organizace pracovního trhu ve Švédsku mají ve veřejném životě, a v závislosti k délce vládnutí sociálních demokratů, získal trh zaměstnanců na švédské politické scéně specifickou pozici. Dokonce se hovoří o nejúčinnější politické vizi poválečného období, která způsobila plnou zaměstnanost švédského obyvatelstva. Počátkem 90. let však dochází k odlivu neokorporativismu, a to dokonce i ve Švédsku.³⁶

Mnozí autoři se domnívali, že nezanedbatelným faktorem vzniku neokorporativismu je velikost státu, neboť v malých zemích je často nízká sociálně ekonomická diferenciacie, což usnadňuje centralizaci zájmových skupin. P. C. Schmitter se domníval, že již nemůže dojít k obnově jeho významu a postavení.³⁷

L. Brokl uvádí, že úspěšnější korporativismus je všude tam, kde je opožděna modernizace a industrializace, nebo tam, kde byl systém téměř zničen válkou či krizí. Z tohoto důvodu systém spolupracoval, místo toho, aby soupeřil v pluralitním prostředí zájmů.³⁸

Mezi politology neexistuje shoda v tom, které země jsou a které nejsou korporativní, nebo jak silná je míra korporativismu v konkrétních systémech. Hovoří se tedy o korporativním uspořádání. Zejména zemědělské instituce jsou téměř všude organizovány v těchto korporativních kolejích. V zemích, jež jsou slabě korporativní (např. USA, Kanada), mohou vznikat silné formy korporativismu, které jsou vázány na určitou oblast, nejčastěji na zemědělství.

Tab. č. 2: Rozdělení západoevropských zemí podle míry korporativismu³⁹

Silný korporativismus	Rakousko, Švédsko, Norsko, Švýcarsko
Střední korporativismus	Německo, Nizozemsko, Belgie, Dánsko, Finsko
Slabý korporativismus	Velká Británie, Francie, Itálie, Irsko

³⁶ Korporativismus 1 [online]: <http://studentf.jazzport.eu/politologie/korporativismus.htm> (5. 5. 2009)

³⁷ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000, s. 193

³⁸ tamtéž

³⁹ tamtéž, s. 188

3. Fašismus

Podobně jako v předešlé kapitole se pokusím nejprve vysvětlit pojem fašismus, i když v současné době platí poznatek, co historik, to definice.

3.1 Vymezení pojmu fašismus

Také slovo *fašismus* má svůj původ v italském výrazu *fascio*, což v překladu znamená svazek nebo otep. Poněkud vzdálenější je odvozenost od slova *fasces*, jímž se označoval svazek jilmových prutů svázaných červenou páskou se sekyrou uprostřed, který byl u příležitosti veřejných průvodů v Římě nošen před magistrátními úředníky římského impéria, jakožto symbol úřední autority a státní jednoty. Před rokem 1914 si symboliku římských *fasces* vesměs přivlastňovala levice. Ke konci 19. století užívali italští revolucionáři výrazu *fascio* jako připomínky na solidaritu oddaných spolubojovníků. Sicilští rolníci, kteří v letech 1893-1894 povstali proti latifundistům, si zase říkali *Fasci Siciliani*. Když pak na sklonku roku 1914 skupina levicových nacionalistů, k nimž se záhy přidal bývalý socialista Benito Mussolini, začala usilovat o to, aby Itálie vstoupila do války na straně tehdejších spojenců, zvolila si jméno, jež mělo vyjadřovat jejich zápal: *Fascio Rivoluzionario d'Azione Intervenista* (Revoluční svaz intervenční akce).⁴⁰ V této době se tímto slovem zaštiťovaly skupiny aktivistů různého politického zabarvení.

Slovo *fascismo*, tedy fašismus, postupně nabývá svůj ideologický význam zejména v okamžiku, kdy jej Mussolini užívá pro označení ozbrojeného polovojského uskupení, které zakládal během 1. světové války i po ní.⁴¹ Termín fašismus se poprvé objevil po 1. světové válce, dne 23. března 1919, kdy se v zasedací místnosti budovy Milánského průmyslového a obchodního svazu sešli váleční veteráni, futuristé a reportéři, aby vyhlásili válku socialismu. Od této chvíle začal Mussolini nazývat své hnutí *Fasci di Combattimento* (bojová bratrstva). Šlo o spolek podporující ultrapravicovou politiku.⁴²

⁴⁰ Paxton, R. O.: Anatomie Fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 8-9

⁴¹ Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008, s. 219

⁴² Paxton, R. O.: Anatomie Fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 9

Benito Mussolini definoval fašismus jako totalitní ideologii, resp. politické hnutí, antidemokratického a antiliberálního zaměření. Fašistická ideologie pak vychází z nacionalizmu.

Pojem fašismus či fašistický je dnes často vnímán v mnohem širším smyslu. V průběhu 20. století se stal nástrojem boje různých ideologií. Za fašistické, či k fašismu směřující, se označují i vlády, které naplňovaly cíle původního fašistického programu jen zčásti, např. diktatury nespějící k totalitě.

Ideálem fašismu je tzv. „nový člověk“, hrdina motivovaný povinností, ctí a sebeobětováním, připravený zasvětit svůj život slávě svého národa nebo své rasy a na slovo poslouchat nejvyššího vůdce.⁴³

Nejčastější definice fašismu, kterou uvádí Jiří Frajdl je tato:

„Fašismus je otevřená diktatura nejreakčnějších sil opřená o manipulovanou část lidu, o deklasovanou vrstvu, lumpenburžoazii i lumpenproletariát. Vyznačuje se sociální demagogií, antisemitismem, netolerantností, likvidací parlamentního systému, destrukcí demokratických a občanských svobod, vysokou organizovaností mas využitím zkušeností z militarismu, kriminálního podsvětí, iracionalismem, využitím prvků sociálního darwinismu a plným podřízením jednotlivce absolutní moci státu a totalitní moci strany. Ideologickým prvkem je i mysticismus a rasismus.“⁴⁴

Autorem nejnovější a široce akceptované stručné definice fašismu ve smyslu jeho ideálního typu je britský vědec Roger Griffin:

„Fašismus je typem politické ideologie, jejíž mýtické jádro ve svých rozmanitých permutacích je paligenetickou formou populistického ultranacionalismu.“⁴⁵

Paxton ve své knize Anatomie fašismu uvádí základní prvky fašismu, jež konkretizoval v následujících bodech:

- a) pocit zdrcující krize, kterou není možno vyřešit tradičními prostředky;

⁴³ Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008, s. 119

⁴⁴ Frajdl, J.: Typologie fašismu [online]:

<http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/nase-knihovna/typologie-fasismu> (12. 5. 2009)

⁴⁵ Paxton, R. O.: Anatomie Fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 28

- b) přednost má kolektiv, vůči němuž má člověk povinnosti, které jsou nadřazeny veškerému dalšímu právu, ať již individuálnímu nebo všeobecnému, a dále též podřízenost individua kolektivu;
- c) přesvědčení, že vlastní kolektiv je obětí, tedy pocit, jenž ospravedlňuje jakýkoli čin v boji s nepřítelem, ať již vnitřním či vnějším, a bez ohledu na zákonnost či morálku;
- d) hrůza z úpadku vlastního kolektivu, jenž může být způsoben leptavým účinkem individualistického liberalismu, třídních konfliktů a vlivem cizáckých živelů;
- e) potřeba pevnější integrace očištěného společenství na základě konsensu, pokud možno, ale v případě nutnosti, též cestou výlučného násilí;
- f) potřeba autority uplatňované přirozenými vůdci (vždy muži), jež nachází vyvrcholení v národním vůdci, jenž sám je schopen být ztělesněním kolektivního osudu;
- g) nadřazenost vůdcových instinktů nad abstraktním a všestranným rozumem;
- h) krása násilí a působivost vůle, jsou-li využívány ve jménu prospěchu kolektivu;
- i) právo vyvoleného lidu ovládat jiné populace bez omezení ze strany jakéhokoliv lidského či božího zákona, právo, které je ustanoveno jedině na základě zdatnosti kolektivu v darwinovském zápase.⁴⁶

3.2 Typologie fašismu

Fašismus se vyvíjel v různých zemích s rozdílnou minulostí a na různém stupni společenského vývoje a měl tedy v každé zemi specifickou formu. Přesto ho lze určitým způsobem typologizovat, i když tato typologizace nemusí vždy vycházet ze stejných měřítek.

Jiří Frajdl ve své práci Typologie fašismu rozděluje fašismus následujícím způsobem:

- a) **Monarchofašismus** je fašismus realizovaný v monarchii nesoucí znaky této státní formy. I uvnitř této kategorie se projevují mezi státy určitá specifika, příkladem je Itálie, kde byla realizována korporativní forma fašismu. Monarchofašismu se dále objevil v Rumunsku, Bulharsku a Jugoslávii.

⁴⁶ Paxton, R. O.: Anatomie Fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 250-251

- b) **Agrární fašismus** se objevuje v zemích s převahou agrární produkce (např. Estonsko, Lotyšsko, Litva a středoamerické republiky). Je opřený o bohaté sedláky, velkostatkáře, ale i o plantážníky. V těchto zemích se pak opožďuje rozvoj průmyslu.
- c) **Austrofašismus** je typickým projevem fašismu v Rakousku.⁴⁷

Některé státy, opírající se o armádu, policii a milice, můžeme označit za fašistické i přesto, že v nich fašistická strana neexistuje (Japonsko, Polsko, státy jižní Ameriky).

V dalších zemích vznikl fašismus v důsledku vnějších podnětů a jeho zánik je spojen s válkou či státním převratem. Takto v důsledku nacistického Německa vznikl slovenský a chorvatský fašismus.⁴⁸

Na území Československé republiky vznikl např. Henleinův fašismus, který zpočátku uznával parlamentarismus a v programu měl heslo o sebeurčení, avšak zakrýval skutečné cíl, kterým bylo podřízení se nacismu.

Fašismus byl nastolován pučem, státním převratem, parlamentní cestou po vítězství ve volbách všude tam, kde hrozilo, že by se k moci dostaly reformní a levicové vrstvy.⁴⁹

3.3 Vznik a vývoj fašismu

V této kapitole bych ráda odpověděla na otázku, proč fašismus jako první vznikl právě v Itálii a jaké události vedly k jeho vzniku a zániku.

3.3.1 Vznik fašismu

Liberalismus, konzervatismus a socialismus byly ideologiemi 19. století. Fašismus vznikl ve století 20., podle některých autorů v období mezi dvěma světovými válkami jako reakce na francouzskou revoluci a na politické názory, které z osvícení vzešly.

⁴⁷ Fraidl, J.: Typologie fašismu [online]:
<http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/nase-knihovna/typologie-fasismu> (12. 5. 2009)

⁴⁸ tamtéž

⁴⁹ tamtéž

Ve fašistické Itálii byly nahrazeny principy francouzské revoluce „Volnost, Rovnost, Bratrství“ hesly typu „Věř, Poslouchej, Bojuj“ a „Řád, Autorita, Spravedlnost“.⁵⁰ Kořeny hlavních fašistických myšlenek a doktrín lze najít již v 19. století, ale až první světová válka jim dala konkrétní podobu. V nejdramatičtější podobě se fašismus formoval v Itálii a Německu. V roce 1919, poté, co byl Mussolini vyloučen z Italské socialistické strany, kde vydával list *Popolo d' Italia*, vzniklo v Itálii fašistické hnutí. Kolem Mussoliniho se shromáždili frontoví důstojníci, poddůstojníci a příslušníci úderných oddílů v černých uniformách, kteří se nazývali *arditi*. Organizace demobilizovaných důstojníků, poddůstojníků a vojáků vznikaly v různých městech Itálie. Neměly však řídicí centrum. Nejvlivnější asociace byly v Římě, Turíně a Miláně.⁵¹

Mussolini chtěl vytvořit novou organizaci, která by šla proti revolučnímu dělnickému hnutí, a tak krok za krokem vytvářel předpoklady pro vznik vlastní celonárodní organizace. Od listopadu 1918 začal rozvíjet úvahy o vytvoření nového typu politického hnutí tzv. bojového nacionalistického hnutí, pro které zvolil označení *fascio* tj. *svaz*. Toto označení vyjadřuje zdánlivou nadstranickost. Šlo o úsilí sjednotit všechny vrstvy a třídy bez rozdílu sociální a politické příslušnosti k obraně společných národních zájmů.⁵² Dne 23. března 1919 svolal Mussolini prostřednictvím listu „Popolo d'Italia“ do sálu Průmyslového a obchodního sdružení v Miláně shromáždění zástupců různých svazů intervencionalistů a frontových vojáků z celé Itálie. Sešlo se zde několik desítek lidí. Mussolini jim předložil spolu s komentářem návrhy tří rezolucí, které byly jednomyslně přijaty a staly se platformou fašistického hnutí.

V komentáři Mussolini prohlásil: „*Imperialismus je základem života každého národa, který tíhne k hospodářské a duchovní expanzi.*“⁵³ Rezoluce zavazovala fašisty, aby v příštích volbách všemi prostředky sabotovali kandidatury neutralistů, ať náleželi ke kterékoliv straně. Dále vyhlásil, že cílem fašismu je osvobodit italské dělníky od bolševismu. V této chvíli šlo prozatím o malou organizaci, se kterou nikdo vážně

⁵⁰ Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008, s. 220

⁵¹ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 307

⁵² tamtéž, s. 311-312

⁵³ tamtéž, s. 313

nepočítal. Benito Mussolini se s tím nesmířil a sáhl k násilným akcím, aby si vynutil pozornost veřejnosti.

Dne 15. dubna 1919 při potlačování generální stávky v Miláně přepadly oddíly arditi sídlo socialistického listu *Avanti!*. Zpustošily tiskárnu, redakční místnosti a budovu zapálily. Mussolini následně uveřejnil interview, ve kterém na sebe vzal za tuto událost veškerou morální odpovědnost.⁵⁴ Souhlas s tímto útokem následně v manifestu vyjádřilo dvacet nacionalistických spolků z různých koutů země.

V době od 19. do 24. dubna 1919 zasedala na pařížské mírové konferenci rada čtyř (Itálie, Francie, Velká Británie, USA). Itálii zastupoval premiér Orlando a ministr zahraničí Sonino. Zde vznikl konflikt mezi spojenci a zástupci Itálie ohledně území, která měla Itálii jako vítězné mocnosti připadnout. Shoda byla na anexi Terstu a na vytvoření hranice s Rakouskem na Brenenu. Premiér Orlando navíc požadoval Rijeku, Istrii, severní část Dalmácie a dalmátské ostrovy. Prezident USA Willson kategoricky odmítl anexi Rijeky a Dalmácie a toto poselství zaslal italskému lidu bez vědomí Orlandovy vlády s tím, že mají přijmout americké stanovisko k otázce jugoslávsko-italských hranic. Poté Orlando a následně i Sonino opustili Paříž. V Itálii se tak zrodila legenda o „zmrzačeném vítězství“ – poradní spojenci chtěli Itálii oloupit o to, co draze zaplatila krví svých synů.⁵⁵ K nejaktivnějším účastníkům nacionalistické kampaně patřili fašisté v čele s Mussolinim, který požadoval, aby italská vláda vojensky zajistila územní nárok proti Jugoslávii. V Paříži však nikdo nevěnoval těmto událostem pozornost a rada tří nerušeně pokračovala v přípravách mírových smluv s Německem. Poté, co se Sonino a Orlando prostřednictvím telegramu dozvěděli, že rozhovory pokračují a závěry budou podepsány bez nich, oznámili, že se do čtyřiceti osmi hodin dostaví na pařížskou konferenci. Mezi tím Smyrnu, která dle Londýnské smlouvy měla připadnout Itálii, přidělili spojenci v době jejich nepřítomnosti Řecku. Italským zástupcům tak nezbylo než souhlasit. Z tohoto důvodu se terčem Mussoliniho útoků stala také Orlandova vláda. Při hlasování byl pak jeho kabinet 19. června 1919 sesazen.

⁵⁴ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 315

⁵⁵ tamtéž, s. 319

Novým ministerským předsedou se stal Francesco Nitty, který se zabýval zejména vnitropolitickými otázkami. Jeho hospodářská politika byla založena na principu více vyrábět a méně spotřebovávat. Nedlouho po svém nástupu zažila jeho vláda horké týdny. Rozšířilo se totiž stávkové hnutí proti drahotě, dělníci vytvářeli agitační výbory, jinde se přímo označovaly za sověty a poblíž Florencie byla dokonce na tři dny vyhlášena *republika Sovětů*. Mussolini navíc podněcoval násilnosti a snažil se vrazit klín mezi účastníky masových akcí a socialistickou stranu. Vedení socialistické strany však bylo zaměstnáno přípravou generální stávky solidarity se sovětským Ruskem a Maďarskou republikou rad připravovanou na 20. - 21. července 1919.⁵⁶

Od srpna 1919 se na italském jihu začalo šířit násilné vyvlastňování statkářské půdy. Nittyho vláda vydala dekret, který v určitých případech umožňoval předat neobdělávanou či špatně obdělávanou půdu do dočasného užívání rolnickým družstevním organizacím. 29. září 1919 rozpustil Nitty národní shromáždění a na 16. října vyhlásil parlamentní volby, které znamenaly hlubokou změnu v politickém vývoji Itálie. Buržoazní liberálové totiž poprvé ztratili absolutní většinu. Do boje o moc tak znovu vstoupil Giolitti.

Tyto volby byly pro stoupence nacionalismu a fašismu velkým zklamáním. Fašisté vytvářeli v jednotlivých krajích společné kandidátky, pouze v Miláně vstoupili do boje s vlastní kandidátkou, která získala pouhých 4795 hlasů a Mussolini tak ve volbách propadl.⁵⁷ Poté se na určitou dobu stáhl z veřejného života.

Výrazný příliv nových členů do fašistických organizací začal po volbách v krajích severní Itálie. Zde se odehrály první vraždy. Oběťmi byli předšedové místních rolnických lig a odborových organizací, socialističtí obecní radní či funkcionáři družstev. Větší fašistické oddíly pustošily budovy komor práce nebo sekretariáty socialistické strany. K největšímu konfliktu došlo 21. listopadu 1920 v Bologni u příležitosti prvního zasedání nově vzniklého městského zastupitelstva. Když vyšel nově zvolený starosta Gnudi na balkón, začali fašisté střílet. Mezi socialisty bylo devět mrtvých a několik desítek zraněných. Výstřely padly také v zasedací síni, kde byl

⁵⁶ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 328

⁵⁷ tamtéž, s. 344

smrtelně zraněn příslušník opoziční menšiny, válečný vysloužilce Giordani. Fašisté využili této události a rozpoutali historickou kampaň proti socialistům. Vláda pak socialistickou městskou správu v Bologni rozpustila.

Premiér Giolitti uvítal, že se najdou lidé, kteří jsou ochotni vykonat špinavou práci proti socialistům. Ve fašistech viděl užitečný nástroj proti socialistům a též se domníval, že fašismus je pomíjivý jev, který sám od sebe zmizí, až se poměry uklidní.⁵⁸

Od konce roku 1920 do léta 1921 se fašistické hnutí rychle šířilo. Do jeho řad vstupovali synové velkých vlastníků půdy, frontoví vysloužilci, příslušníci inteligence a studenti, fanatičtí nacionalisté i lidé, kteří chtěli vybit své sadistické sklony. Dalším zdrojem rekrutů se stal lumpemproletariát, zemědělství rolníci a dělníci zlákaní vyhlídkou na odměnu a lepší zaměstnání. Pro fašistické úderné oddíly se ujal název *squadristi*, jejichž hlavní činností bylo pořádání tzv. *kárných výprav* neboli pustošivých nájezdů.⁵⁹ Nejvíce jimi bylo postiženo Benátsko a Toskánsko. Benito Mussolini se pokoušel před veřejností vyvolat dojem, že fašistické násilnosti jsou vlastně rytířské boje za vyšší všenárodní cíle. Využil k tomu i nově zavedený svátek, který byl protiváhou 1. máje. Ten byl stanoven na 21. dubna a jeho oficiální označení bylo: „*Den zrození Říma, zasvěcený Práci a Vlasti*.“⁶⁰

Fašistické násilí mělo vrátit majetek, ztracené pozice ve veřejné správě a v hospodářském životě kraje, vyvolat hrůzu a strach tak, aby se nikdy v budoucnu neopakovalo období, kdy diktovala „rudá chátra“.⁶¹ Fašisté začali od února 1921 budovat vlastní družstevní a odborové organizace a vedení postupovalo ve shodě s Agrární asociací.

Giolitti se svými ministry držel ochrannou ruku nad pachateli násilností a tím narážel na rostoucí odpor poslanců. Proto byl parlament 7. dubna 1921 předčasně rozpuštěn a Giolitti se rozhodl přijmout do svého národního bloku jako kandidáty také fašisty. Věřil, že jakmile fašistické hnutí bude zastoupeno v zákonodárném sboru, začne se parlamentarizovat a začlení se do liberální státní politiky. Mussoliniho přívrženci přijali

⁵⁸ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 378

⁵⁹ tamtéž, s. 383

⁶⁰ tamtéž, s. 384

⁶¹ tamtéž

jeho nabídku s nadšením, protože jim zaručovala beztrestnost teroristických akcí. Celkem osmdesát z nich bylo zapsáno na kandidátky vládního bloku spolu s nacionalisty, liberály a nezávislími reformisty. Giolittiho volební spojení s fašisty však vyvolalo demokratických kruzích značný odpor.

Výsledky voleb byly pro Giolittiho zklamáním. Zastoupení dělnických stran kleslo méně, než předpokládal. Jeho národní blok sice rozšířil své zástupce z 239 na 275 křesel, avšak ve skladbě došlo k výraznému posunu doprava. Giolittiho liberální skupina získala 80 křesel, Nittyho liberální demokracie 60 mandátů, konzervativní liberálové 40 poslanců, 10 zástupců nacionalistické strany a 35 fašistických poslanců v čele s Benitem Mussolinim.⁶²

Na prvním zasedání, tedy 21. června 1921, pronesl Mussolini svůj první parlamentní projev, v němž ostrými slovy napadl Giolittiho vládu za její zahraniční politiku. O několik dní později podal Giolitti spolu se svou vládou demisi. Mussoliniho stoupenci tak dali najevo, že jim jde o víc – o dobytí moci a vlastní diktaturu.

Postupně se začalo formovat antifašistické hnutí, jehož stoupenci vytvořili v červnu 1921 vlastní polovojevskou organizaci nazvanou *Arditi del Popolo*, tedy *Neohrození bojovníci lidu*.⁶³

Benito Mussolini pochopil, že plán na fašistický převrat frontálním útokem by přivedl fašisty do konfliktu se státní mocí, která byla mnohem silnější, a proto změnil taktiku. Na čas omezil teroristické akce a pokusil se rozvrátit protivníky politickými prostředky zevnitř. Jako první přišla na řadu katolická lidová strana, která byla sociálně i politicky nesourodá. Obrátil se na ni zdánlivě v dobrém a nabídnul jí, aby se zapojila do protifašistické koalice. Mussolini i Vatikán byli zejména proti levicovému křídlu Lidové strany zakotvené mezi pracujícími na venkově. Dále se zaměřil na odbory. Naznačil, že je ochotný ke smíru a že bude podporovat sociální reformy ovšem pouze za předpokladu, že všeobecná konference práce získá nezávislost na socialistické straně. Tímto se pokusil vnést rozkol do vedení odborů a nabídl oboustranné odzbrojení, čímž zaměřil pozornost na vyjednávání.

⁶² Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 390

⁶³ tamtéž, s. 392

V červenci 1921 se zformovala nová vláda. Jejím předsedou se stal Bonomi, který byl roku 1912 na návrh Mussoliniho vyloučen ze socialistické strany za sympatie k libyjskému tažení. Od počátku července začalo jednání mezi zástupci fašistického hnutí, zástupci socialistické strany a zástupci Všeobecné konference práce o *paktu smíření*.⁶⁴ Značnou část místních fašistických vůdců nabídka na odzbrojení pobouřila. Domnívali se, že jde o zradu, a proto pokračovali v kárných výpravách. 21. července 1921 v Sarzaně došlo k setkání pětiset squadristů, kteří chtěli propustit deset uvězněných fašistů, a jedenácti karabiniérů a vojáků pod vedením kapitána Jurgense. Fašisté začali vyhrožovat a jeden z nich vystřelil z revolveru. Karabiniéři odpověděli palbou z pušek do fašistického houfu. Squadristé propadli panice a začali prchat. Po Itálii se pak rozšířila zpráva, že pouhý tucet karabiniérů zničil kárnou výpravu pěti set fašistů.⁶⁵

Mussolini si uvědomil, že by mohl ztratit všechno. V parlamentu ostře napadl Bonomiho vládu a navrhl, že by jeho kabinet mohla nahradit nová vládní koalice složená z fašistů, socialistů a lidovců. 3. srpna 1921 byl pakt smíření podepsán. To vneslo zmatek do fašistických organizací. Tento akt však nezavazoval Mussoliniho, aby rozpustil ozbrojené fašistické formace. Zástupci socialistické strany v paktu výslovně prohlásili, že nemají vztah k organizaci Arditi del Popolo a že ji nebudou podporovat.

Severovýchodní agrární oblasti ale pakt smíření ignorovaly. Během dvou týdnů dosáhla vzpoura takových rozměrů, že přerostla Mussolinimu přes hlavu. V čele odboje stanuli předáci fašistických organizací (např. z Bologne, Ferrary, Florencie, Benátek). Dino Grandi z Bologne svolal na 17. srpna 1921 shromáždění fašistických organizací ze dvou provincií. Zúčastnilo se asi sto šedesát tisíc fašistů, což byla zhruba polovina z celkového počtu. Mussolini musel vzít na vědomí, že agrární fašisté se postavili proti němu a že jej nadále podporují jen organizace orientované na činnost v městském prostředí. Druhý den pak podal demisi na své členství v exekutivě ústředního výboru fašistických svazů. Ještě téhož dne mu však vedení milánského fašistického svazu vyjádřilo důvěru a vyzvalo jej, aby pokračoval. Do konce srpna tak byla jeho demise zamítnuta. Mussolini pak čekal na vhodnou dobu, aby mohl pakt smíření vypovědět a

⁶⁴ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 395

⁶⁵ tamtéž, s. 396

zároveň zahájit kampaň na přeměnu fašistického hnutí na centralizovanou politickou stranu.

Během září a října provedli agrární fašisté řadu kárných výprav. Došlo i k bojům mezi squadristy a příslušníky Arditi del Popolo. Pakt smíření se přeměnil v cár papíru, svou úlohu však splnil, protože pomohl zajistit další změnu poměrů sil ve prospěch fašistů. Hnutí Arditi del Popolo bez podpory socialistické a komunistické strany ustrnulo a v říjnu 1921 mělo jen pět tisíc členů. Nastal také úpadek socialistické strany, kde docházelo k soupeření maximalistů a reformistů.

Dne 26. září 1921 uzavřel kordon Královské gardy v Modeně cestu fašistickému průvodu a komisař vyzval jeho účastníky, aby se rozešli. Rozvášněný fanatik mu však strhl klobouk z hlavy, aby ho donutil smeknout před fašistickými symboly.⁶⁶ Komisař srazil tohoto účastníka a Královská garda začala střílet. Bylo zabito sedm fašistů a dvacet jich bylo zraněno. Mussolini rychle přispěchal a postavil se do čela kampaně proti vládě. Tím krize fašistického hnutí skončila.

Od září do listopadu 1921 probíhaly přípravy na sjezd fašistů, který měl rozhodnout o další orientaci italského fašismu. Sjezd se uskutečnil ve dnech 7. - 9. listopadu v Římě. Mussolini prosadil svůj návrh přeměny fašistického hnutí na politickou stranu. Ustavila se pod názvem *Partito nazionale fascista*, tedy *Národní fašistická strana*.⁶⁷ V průběhu roku 1921 vzrostl počet příslušníků fašistického hnutí na více než dvojnásobek. Nástrojem přeměny hnutí v kompletní fašistickou stranu měl být jednotný politický program. Mussolini za cíl označil „ztotožnění národa se stranou“, což značilo překonat neschopnost existujících parlamentních institucí, obhájit zájmy italského národa a obnovit autoritu státu otřesenou válečnými a poválečnými událostmi.⁶⁸

V otázkách programu se stal hlavním mluvčím opozice bolognský předák Dino Grandi. Požadoval potírání tří protinárodních směrů tedy liberalismu, klerikalismu a socialismu. Grandi si díky svému odporu proti paktu smíření vytvořil silnou pozici v řadách agrárních fašistů. Na sjezdu došlo mezi Mussolinim a agrární frakcí ke smíření a byly

⁶⁶ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 402

⁶⁷ tamtéž, s. 403

⁶⁸ tamtéž, s. 404

schváleny obecné zásady programu. Dále bylo zvoleno jedenáctičlenné vedení strany v čele s Mussolinim a Grandim. Národní rada fašistické strany zahrnovala členy ústředního výboru a politické tajemníky provinčních federací. První zasedání Národní rady vypovědělo pakt smíření.

Vláda rozeslala všem prefektům oběžník s příkazem zajistit odzbrojení jak fašistických squadristů, tak bojovníků Arditi del popolo a rudých gard. Mussolini byl dopředu informován o připravovaném kroku a prosadil sloučení squadristů se základní organizací fašistické strany. Squadristy tak podřídil politické organizaci fašistů a tímto znemožnil vládě jejich odzbrojení, protože by musela postavit mimo zákon celou fašistickou stranu.

V prosinci 1921 byl vyhlášen text programu vycházející z Mussoliniho návrhu. Grandiho názory se promítly pouze do pasáže o korporativním uplatnění odborů. V lednu 1922 začal vycházet časopis fašistické strany nazvaný *Gerarchia*, neboli *Hierarchie*. V témže měsíci se ustavila také celonárodní centrála fašistických odborů tzv. *Národní konfederace odborových korporací*.⁶⁹ Bylo rozhodnuto, že v duchu korporativní koncepce budou jednotlivci sdružováni nikoliv dle třídní příslušnosti, ale dle činnosti odborů (korporace průmyslové a zemědělské práce). Každá korporace měla zahrnovat jak majitele výrobních prostředků, tak námezdní pracující a zajišťovat spolupráci ve vyšším zájmu vlasti.⁷⁰

Pokusy o složení nové vlády se nedařily, ale v únoru 1922 byl zvolen Luigi Facta. Vládní politiku Itálie v kritickém období nástupu fašistů k moci řídil tedy člověk vybraný hlavně proto, že jej znesváření vůdcové nejdůležitějších buržoazních stran nepovažovali za vážného konkurenta, ale za přechodnou figurku.

Od konce roku 1921 do léta 1922 vyvrcholila poválečná hospodářská krize. Zdvojnásobil se počet nezaměstnaných, došlo k bankrotu Národní eskontní banky.

V únoru 1922 zemřel Benedikt XV. a novým papežem se stal Pius XI., milánský arcibiskup Achilleratti, který sympatizoval s antidemokratickým nacionalismem a měl

⁶⁹ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 409

⁷⁰ tamtéž

málo pochopení pro sociální politiku italské lidové strany. Fašistické hnutí vstoupilo do období příprav na dobytí moci. V březnu a v dubnu 1922 omezili fašisté rozsah kárných výprav. Mussolini při nejrůznějších příležitostech konstatoval, že kapitalismus má před sebou velkou budoucnost, ovšem za předpokladu, že se oprostí od demokracie.⁷¹ V květnu 1922 fašisté vystupňovali svou teroristickou ofenzivu. Zaměřili se především na okupaci významných městských center. Tyto akce Mussolinimu umožňovaly, aby stmeloval ozbrojené fašistické síly v celonárodní mocenský organismus. Tyto síly dostaly název *fašistické milice*. Nejsilnější pozici si dobyly v krajích pádské nížiny.

V řadě měst severní Itálie zaútočili fašisté na prvomájové průvody a tábory lidu. 12. května 1922 došlo k obsazení Ferrary, jejíž prefekt po třech dnech okupace kapituloval a přijal požadavky fašistů. Koncem měsíce několik tisíc fašistů obsadilo Bolognu, kde docházelo ke krvavým bitkám mezi útočníky a místními dělnickými organizacemi. Nakonec přešla moc do rukou armády. Mussolini se vylekal, že by mohlo dojít ke střetu s vojenskými útvary a naléhal, aby byla akce zrušena. Generál, který vedl armádní sbor, začal ale s fašisty vyjednávat a po pěti dnech okupace mohli fašisté triumfovat. Úspěšné operace *černých košil* tak ukázaly, že s fašismem je nutno počítat jako s vážným uchazečem o moc.

Factova vláda byla nucena podat 19. července 1922 demisi. Nastala dlouhá vleklá vládní krize, která vyústila v generální stávkou. Fašisté dali státu 48 hodin na to, aby prokázal svoji autoritu vůči poddaným.⁷² Avšak už první den měli síly v pohotovosti a koordinovali svůj postup proti stávkujícím s představiteli armády, královské gardy a karabiniéry. K prvořadým cílům patřil Janov považovaný za baštu reformistického socialismu. Po dvou dnech se fašisté stali pány tohoto města a nejinak tomu bylo i jinde. Fašisté nedobyli pouze Parmu, kde pomáhali všichni obyvatelé bez rozdílu příslušnosti. Boje zde trvaly pět dnů. Nakonec byl Mussolini nucen ustoupit a úkol pak převzala armáda, která odpor dělnictva nakonec zlomila.

⁷¹ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 417

⁷² tamtéž, s. 428

1. srpna 1922 jmenoval král nový kabinet. Poprvé byla ve vládě zastoupena skupina konzervativních nacionalistických liberálů. Premiérem se stal opět Luigi Facta a vláda byla považována za provizorium.

13. srpna zasedala v Miláně Národní rada fašistické strany. Shromáždění se rozhodli, že je čas, aby se fašismus přeměnil ve stát. K dobytí moci se mělo postupovat legální cestou, prostřednictvím existujících parlamentních institucí, a současně přípravou ozbrojeného převratu.

Cílem bylo, aby ještě v roce 1922 došlo k vyhlášení předčasných parlamentních voleb a tím, aby došlo k rozšíření fašistického zastoupení v zákonodárném sboru. Bylo ustaveno tříčlenné vrchní velení, které mělo připravit ozbrojené síly fašismu. Členy tohoto vojenského triumvirátu se stali Italo Balbo, Cesare Maria De Vecchi a Emilio de Bono.⁷³ Krátce před pochodem na Řím se k nim přidal ještě generální tajemník fašistické strany Michele Bianchi.

V říjnu 1922 došlo na sjezdu socialistické strany v Římě k jejímu rozkolu, rozdělila se na dvě části – Turatiho stranu unionistů a maximalisty v čele se Serratim, který začal vyjednávat o sloučení s komunistickou stranou.

Mussolini v této době rozehrával hru s ostatními politickými stranami. Byl rozhodnut, že do Giolittiho vlády nevstoupí, přesto ho ale nechával žít v naději, že tak učiní, a zároveň udržoval styky se Salandrou, tedy s konzervativními liberály. Zároveň Giolittimu naznačoval, že jej považuje za šéfa příští vlády. Nittyho zase ujišťoval, že se v jeho vládě spokojí se dvěma ministerskými křesly a třemi funkcemi státních podtajemníků. Dále mu slíbil, že všechny fašistické svazy budou po ustavení vlády rozpuštěny. Mussolini potřeboval Nittyho k tomu, aby v příhodný čas rozbil Factovu vládu, což později také učinil. Jedinou silou, která mohla vše zmařit, byla armáda, ale skupina důstojníků projevila k fašistům sympatie a slíbila, že bude hájit monarchii. Proto Mussolini naznačil, že monarchie zůstane při nastávajícím převratu mimo hru, díky čemuž mohl počítat s jejich podporou.⁷⁴

⁷³ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 435

⁷⁴ tamtéž, s. 440

V září rozvířila fašistická strana proti Factově vládě kampaň s cílem vynutit si rychlejší postup při poitalšťování Adiže a Tridenska připojených po válce, kde se vyskytovala silná německá menšina. Fašisté se nakonec ujali této věci sami a Mussolini pak během projevu v Miláně vyličil celou událost jako další důkaz, že pouze oni jsou schopni zajistit důležité národní úkoly a shledal Factovu vládu neschopnou. Facto se však stále ještě nevzdával naděje, že krizi vyřeší vstupem fašistických ministrů do své vlády.

Dne 16. října však započaly přípravy na dobytí moci. Při úvahách o taktice postupu sehrávala významnou roli okolnost, že vedení fašistické strany se již delší dobu připravovalo na sjezd konaný 24. října v Neapoli, který zahrnoval přehlídku fašistických ozbrojených jednotek. Došlo k rozhodnutí spojit sjezd s přípravami pochodu na Řím a stanovila se zásada, že v okamžiku, kdy začne převrat, přejde veškerá moc ve straně do rukou quadrumvirátu a že všechna důležitá politická rozhodnutí zůstávají vyhrazena Mussolinimu. Souběžně se rozběhla akce za demisi Factovy vlády.⁷⁵

Dne 23. října se Mussolini sešel se Salandrou a sdělil mu, že má vystřídat Factu. Zároveň ho seznámil s tím, že fašisté požadují pět křesel a že on sám zůstane mimo kabinet. V úterý 24. října 1922 zahájil Mussolini slavnostním projevem Neapolský sjezd a zároveň odmítl všechny nabídky na účast fašistů ve vládě jako nedostatečné. Odpoledne defilovalo ulicemi čtyřicet tisíc squadristů z různých konců země. Sjezd i nadále pokračoval, byl však jen pouhou kulisou kryjící přípravy na dramatické události následujících dnů.

Akce se mělo zúčastnit sedmdesát tisíc mužů a plán byl rozdělen do pěti etap:

- 1) provést mobilizaci a obsadit veřejné budovy v nejdůležitějších městech království,
- 2) soustředit černé košile v Santa Marinella, Perugii, Tivali, Monteratondo, a Volturnu,
- 3) dát ultimátum Factově vládě, aby předala státní moc,
- 4) vstoupit do Říma a zmocnit se ministerstev a v případě porážky se fašistické milice měly stáhnout do Umbrie pod ochranu záloh,

⁷⁵ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 447

- 5) ustanovit fašistickou vládu, shromáždit černé košile z Pádské nížiny a obnovit akci proti Římu až do ovládnutí města.⁷⁶

Navenek sebevědomý Mussolini opustil 24. října Neapol a uchýlil se do Milána, kde se zabarikádoval v redakci listu *Popolo d'Italia* a sledoval další běh událostí šest set kilometrů od Říma. V pátek 27. října vypukla skrytá mobilizace. Factova vláda se ocitla v kritické situaci, neboť vyšlo najevo, že squadristé mají přejít do útoku, a proto přijala dvě protichůdná opatření. Vyhlásila výjimečný stav a civilní správa předala armádě moc. Současně se usnesla podat demisi. Vše pak záleželo na tom, zda král podepíše dekret o vyhlášení výjimečného stavu a přijme demisi kabinetu. Události vyvrcholily v sobotu 28. října 1922, kdy fašistické oddíly od ranních hodin obsazovaly důležité objekty po celé jižní a střední Itálii (např. pošty, radnice, elektrárny).

Armáda nezasahovala, neboť král dekret nepodepsal. Vzal tak na sebe odpovědnost za úspěch fašistického převratu. Následovalo oznámení, že monarcha pověřil sestavením nové vlády Salandru. Mussolini se nechtěl spokojit s pouhým kompromisem, když měl na dosah vítězství. Počítal s podporou lombardského velkokapitálu, který kryl náklady fašistické strany spojené s pochodem na Řím. Požadoval, aby sestavení vlády bylo svěřeno jemu. Salandra pochopil, že prohrál, a vzdal se úkolu. Zároveň doporučil monarchovi jmenovat Mussoliniho. Během dopoledne Mussolini pověření obdržel. V noci z 29. na 30. října se vypravil do města. V té době již dle původního plánu měli být squadristé pány města. Rozkaz k pochodu však stále nepřicházel. Po svém příjezdu Mussolini předstoupil před monarchu a předal mu úplný seznam členů vlády, ten jej následující den potvrdil. 31. října došlo i na squadristy a pochod na Řím se pro ně změnil ve slavnostní průvod k počtě monarchy a Mussoliniho. Třicetidevítiletý Benito Mussolini se stal nejmladším ministerským předsedou v dějinách Itálie. Kromě funkce premiéra si ponechal i funkci ministra vnitra a zahraničí. Další tři fašisté obsadili ministerstvo financí, spravedlnosti a ministerstvo pro obsazená území. Vůdce nacionalistů se stal ministrem kolonií, ministrem války se stal generál Diaz a ministrem námořnictva admirál Revel, reprezentující spojení nové vlády s důstojnickými kruhy. Ve vládě byli dále dva zástupci klerikální lidové strany (poklad a práce), dva

⁷⁶ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 449

představitelé liberální pravice (zemědělství a školství), dva Giolittiovci (veřejné práce a průmysl a obchod) a jeden sociální demokrat (pošty a telegrafy).⁷⁷

15. listopadu 1922 předstoupil ministerský předseda před parlament se svým vládním prohlášením. Sněmovnou se nesla Mussoliniho slova: „*S třemi sty tisíci ozbrojených mladých lidí, kteří jsou odhodlaní ke všemu jsem mohl potrestat všechny ty, kteří pomlouvali fašismus a pokoušeli se jej pošpinit. Mohl jsem tuto šedivou síň přeměnit v bivak svých čet, mohl jsem parlament zatarasit drátěnými překážkami a vytvořit vládu výlučně z fašistů. Mohl jsem, avšak alespoň v tomto období jsem to nechtěl učinit...*“⁷⁸

Na závěr této kapitoly bych chtěla uvést důvody, o kterých si myslím, že zapříčinily vznik fašismu v Itálii:

- 1) Nespokojenost důstojníků a poddůstojníků z první světové války s jejich společenským zařazením.
- 2) Frustrace italského národa z výsledků jednání dohody o rozdělení světa po první světové válce, tedy ze „zmrzačeného vítězství“.
- 3) Časté hospodářské krize po sjednocení Itálie spojené s velkou emigrací a nemožností Itálie uživit své občany.
- 4) Neschopnost vlád zasáhnout proti rozvíjejícímu se fašismu v dobách, kdy měly jasnou vojenskou převahu a také politická nestabilita těchto koaličních vlád.
- 5) Obava vládnoucích tříd z dělnických revolucí, zejména po vítězství revoluce v Rusku v roce 1917 a tolerance fašistických výbojů proti těmto stranám.
- 6) Financování fašistické strany velkopřemyslem, který se taktéž obával revoluce.
- 7) Schopnost Mussoliniho politickými i vojenskými akcemi přelstít protivníka.
- 8) Neschopnost socialistické a komunistické strany spojit se v jednu sílu proti fašismu.
- 9) Touha Mussoliniho po moci, jeho vliv na masy a budování kultu osobnosti.

⁷⁷ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 455

⁷⁸ tamtéž

3.3.2 Vývoj fašismu v letech 1922 – 1945

Hospodářská situace

Zatímco hospodářská krize usnadnila příchod fašismu k moci, konjunktura evropského hospodářství v letech 1922-1929 ulehčila proces konsolidace fašismu. Nová fašistická vláda musela respektovat dosavadní trendy v ekonomice. Když Mussolini svěřil ministerstvo financí zastánci volného obchodu Albertovi De Stefanitu, své výhrady proti státním společnostem přesto brzo uplatnila. Došlo k zrušení povinnosti vydávat akcie na jméno, snížila se dědická daň, byly vráceny telefonní provozy soukromníkům a také došlo ke krácení platů. Dále byla uplatněna celní ochrana italského hospodářství. Tato hospodářská politika využívající příznivé konjunktury přinesla ovoce. V porovnání s rokem 1922 vzrostla průmyslová výroba v roce 1929 o 50%. Pokrok zaznamenal také chemický průmysl, kde dominovala společnost Montecatini, která byla největším dodavatelem umělých hnojiv.⁷⁹ Rozvíjela se nová odvětví, např. výroba umělého hedvábí a také automobilový průmysl. Následkem zvýšení průmyslové produkce se snížila nezaměstnanost. Pokrok se však se projevil i v zemědělství. Zlepšená hospodářská situace a podpora vlády směřující k těm sociálním vrstvám, které z ní měly největší prospěch, usnadnily fašismu likvidaci přežitých liberálních struktur, což vedlo k vytvoření autoritářského systému.

Politická situace

Již 15. prosince 1922 vytvořil Mussolini orgán stojící jak nad italskou vládou, tak nad parlamentem, byla to *Gran Consiglio* tedy *Velká fašistická rada*. Jejimi členy byli: premiér, ministr vnitra, jejich státní podtajemníci, vysocí straničtí (fašističtí) a státní (postupně stále více fašističtí) hodnostáři.⁸⁰ Toto byl začátek pozvolného prorůstání fašistických struktur celým státním a společenským organismem Itálie. S těmito kroky souvisí i formování dobrovolnických milicí pro národní bezpečnost (*Milizia volontaria per la sicurezza nazionale*), čímž de facto došlo k zlegalizování černých košil. Ty však

⁷⁹ Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 339

⁸⁰ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 13. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

nadále podléhaly výhradně vedení fašistické strany a jejímu vůdci. Při této příležitosti byla také rozpuštěna Královská garda.

Při budování politického režimu jmenoval Mussolini tzv. *politické komisaře a létající prefekty*, kteří zasahovali vždy a všude tam, kde to bylo nutné.⁸¹ V prosinci roku 1922 byla vyhlášena amnestie za politické přečiny. Tím, že došlo k legalizaci fašistických milic, došlo i k legalizaci jejich činů a zločinů.

V lednu 1923 v La Spezii bylo zabito čtrnáct bolševiků jako odvěta za smrt fašisty, kterého přitom zabili jeho vlastní fašističtí přátelé. I přes tyto akce docházelo k stále většímu přílivu členů do fašistické strany. Ta měla v květnu 1923 již pět set tisíc členů, z toho dvě stě tisíc bylo v bojových jednotkách.⁸²

Po těchto akcích se Mussolini vrhl na pohlcení nacionalistické strany, která mu do té doby byla spojencem. Nejprve rozpustil všechny vojenské orgány, samozřejmě kromě těch fašistických. Tak skončily modré košile a následně i celá nacionalistická strana. Mnoho z jejích členů následně přešlo do fašistické strany. Když Mussolini skončil s nacionalisty, vrhl se na lidovce. V dubnu 1923 se konal jejich sjezd, který měl odpovědět na otázky „kdo je s kým a kdo je proti komu“.⁸³ Několik delegátů přešlo rovnou k fašistům, avšak většina účastníků sjezdu sympatizovala s antifašisty. Don Sturzo přešel do opozice. Mussolini věděl, že by mohl ztratit křehkou podporu v parlamentu a proto sáhnul po sankcích. Dva lidovci, kteří seděli ve vládě, ji museli do čtrnácti dnů opustit.

V této době fašistický poslanec Giacomo Acerbo předložil poslanecké sněmovně projekt volebního zákona, který má název dle svého tvůrce *Legge Acerbo*. Tento zákon ukládá, že strana, která získá ve vládě 25%, bude mít dvě třetiny křesel.⁸⁴ Zbývající strany si rozdělí jednu třetinu křesel. Tímto zákonem sledoval Mussolini několik cílů. Jednak chtěl zajistit většinu pro fašisty v poslanecké sněmovně a dále chtěl, aby zůstala opozice jako důkaz demokratického režimu. Rozprava o zákoně začala v červenci roku

⁸¹ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 13. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁸² tamtéž

⁸³ tamtéž

⁸⁴ tamtéž

1923. Mussolini věděl, že lidovci zákon nepodpoří a proto jim začal vyhrožovat, aby je donutil k ústupkům. Mimo jiné hrozí donu Sturzovi tím, že pokud bude vystupovat proti tomuto zákonu, tak církev ztratí fašistickou podporu. Vatikán i biskupové pak přinutí dona Sturza stáhnout se do ústraní.

Aby Mussolini přesvědčil lidovecké poslance, nařídil oddílům černých košil střežit sídlo poslanecké sněmovny, což zdůvodňoval zájmem o bezpečnost poslanců. Rozprava začala 10. července. Italský Parlament tak na Mussoliniho nátlak rozhodl o své „sebevraždě“, kterou v listopadu 1923 ještě dokonala Senát. Fašismus tak upevňoval svoji moc ve všech sférách, cestou politickou i cestou násilí.

V lednu 1923 rozpustil Mussolini svobodné zednáře a nechal je zaniknout. Také rozpustil dělnické asociace, čímž zničil organizace dělníků. Když pak chtěl zlomit moc státních zaměstnanců, propustil čtyřicet tisíc železničářů, zakázal oslavy 1. máje a přikázal slavit dubnové výročí založení Říma.

V srpnu roku 1923 byl zavražděn kněz Minzini, který, zvláště před mládeží, kázal proti fašismu. Snaha o upevnění pozice vedla Mussoliniho k uzavření *paktu z paláce Chigi*, který deklaroval spolupráci podnikatelského sdružení v Confindustrii s fašistickými odbory Konfederací korporací. Odbory uznaly, že je pro ně nejdůležitější produktivita práce a národní zájmy. To zvedlo v očích středních a bohatých vrstev Italů prestiž Mussoliniho. Confindustria také přispěla na fašistický volební fond dvacet pět tisíc lir.⁸⁵

25. ledna 1924 rozpustil Mussolini Parlament a navrhl sestavit fašistickou volební kandidátku nejen z fašistů, ale i z některých osobností dalších politických stran či význačných osobností italského života. Chtěl tak, dle Acerbiho zákona, získat 25% hlasů a tím dvě třetiny křesel v parlamentu. I zde použil násilí. Někteří volební soupeři byli zavražděni, jiní zbiti. Mussolini vše hodnotí slovy: *“Místo vnitřního nepořádku, místo anarchie, nastoupila vláda.”*⁸⁶

Výsledky voleb stanovených na 6. dubna 1924 byly předvídatelné. Kandidáti fašistické strany získali přes čtyři miliony hlasů, což znamenalo 65%, a v poslanecké sněmovně

⁸⁵ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 13. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁸⁶ tamtéž

tak obsadili 374 křesel. Opozice získala tři miliony hlasů a 150 křesel.⁸⁷ Nová poslanecká sněmovna se sešla 24. dubna 1924. Mussolini očekával, že vše proběhne hladce. Proti volbám však vystoupil socialistický poslanec, otec tří dětí, právník, Giacomo Matteotti. Tvrdil, že volby nebyly svobodné a demokratické, požadoval anulování volebních výsledků a obvinil fašisty z volebních podvodů a zločinů na italském lidu. Jeho projev trval hodinu a půl a mezi fašisty zvedl vlnu odporu. Někteří z poslanců jej během jeho projevu upozorňovali, aby opatrněji volil slova, on však odvětil, že „hovoří tak, jak to situace v Parlamentu vyžaduje“. Svůj projev zakončil slovy „*a nyní můžete připravovat mou pohřební řeč*“.⁸⁸ 10. června 1924 se vydal do Parlamentu naposled. Na ulici jej přepadlo pět mužů, surově ho zbyli a odvěkli do připraveného auta. Tato vražda následně ovlivnila řadu opozičních poslanců, kteří se bránili stále silnějšímu diktátu fašismu. Mussolini, překvapený odvahou opozice, vyhrožuje slovy: „*Nasázet olovo do zad těch, kdo jsou proti mně!*“⁸⁹ V červnu 1924 přijaly opoziční poslanecké kluby rozhodnutí, že se na protest proti vládě zdrží práce v poslanecké sněmovně a vrátí se jen za předpokladu, že budou rozpuštěny fašistické milice a tajná policie. Parlamentní stávkou dostane název *Aventin*.

16. srpna 1924 byla v jámě nedaleko Říma nalezena Matteottiho mrtvola. Mussolini se obával následků, a proto obětoval své nejvíce zkompromitované spolupracovníky. Opoziční poslanci si vynutili soudní přelíčení s Matteottiho vrahy. K procesu dojde až v roce 1926, tresty vrahů jsou směšné a navíc jsou anulovány amnestií z roku 1922.

Opozice nabývá na síle, a proto přichází na pomoc Mussolinimu fašisté z Bologne. Zvrat přichází v okamžiku, kdy dělník v jedoucí tramvaji zabije fašistického poslance Casaliniho. Tento čin byl odvetou za vraždu Mattiottiho. Opozice tak ztrácí vše, co doposud získala.

V lednu 1925 oznamuje Mussolini ministrově vnitra, že bylo uzavřeno dvacet pět spolků, vyšetřeno šest set padesát osob a sto jedenáct jich skončilo za mřížemi. 3. ledna 1925 prakticky přestává existovat fašistická vláda ve smyslu vlády legální a postupně je

⁸⁷ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 13. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁸⁸ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 17. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁸⁹ tamtéž

nahrazována fašistickým režimem. I ve fašistické straně dochází k čistkám. V únoru 1925 se do čela strany dostává Farinacci, který dostal za úkol odstranit všechny fašisty, kteří o Mussolinim veřejně zapochybovali. Mussolini se také vypořádal s tiskem. Prostřednictvím nového tiskového zákona zůstávají povoleny pouze noviny chválící fašisty.

Tím, jak Mussolini upevňuje svoji moc, tuší, že pokud ho někdo bude chtít odstranit, použije výbušninu, dýku či střelný prach. Jako první se o atentát pokusil bývalý socialista a poslanec Zaniboni. Mussolini ho chtěl zastřelit z restaurace naproti paláci Chigi. Těsně před atentátem však vyzradil vše policejní agent.⁹⁰

Ministr spravedlnosti Rocco v zákulisí připravuje nové ústavní zákony zakotvující autoritativní vládu. *Leggi fascistissime*, jak je Italové pojmenují, omezují právo shromažďovací, svobodu slova a zavádí diktaturu. Dochází ke zrušení institutu hlasování o důvěře vládě a Parlament již zákony neschvaluje, ale pouze registruje.⁹¹ Tento soubor zákonů zahrnuje:

- a) **Leggi di difesa** zavádějí zvláštní soudnictví, povyšují věrnost režimu na kritérium výběru státních úředníků, odpírají emigrantům státní příslušnost, zakazují tajné společnosti a umožňují administrativní řízení nejen proti nežádoucím politickým činům, ale i proti úmyslům, myšlenkám a slovním projevům.
- b) **Leggi di riforma costituzionale** činí z šéfa vlády představeného ministrů, mění parlament ve stranické shromáždění, identifikují v praktickém působení exekutivní a legislativní moc, povyšují Velkou fašistickou radu do pozice nejmocnějšího státního orgánu.
- c) **Leggi di riforma sociale** ustavují korporativní stát.⁹²

K fašizaci Itálie přispívají další tři atentáty na Mussoliniho. První z nich provedla dvaadesátiletá Irčanka Violeta Gipsonová 7. dubna 1926. Postřelila Mussoliniho do nosu, za což ji nechal vyhostit. Druhý atentát provedl 11. září 1926 anarchista Gino

⁹⁰ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 17. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁹¹ tamtéž

⁹² Nolte, E.: Fašismus ve své epoše. Praha: Nakladatelství Argo, 1999, s. 293

Lucetti, který na Mussoliniho hodil bombu. Avšak minul. Poslední atentát přichází 30. října 1926. V okamžiku, kdy Mussolini projíždí v otevřeném automobilu centrem Bologne, vystřelí na něj neznámý střelec a zasáhne část jeho oděvu. Mussolini tak vyvázne nezraněn. Za atentátníka je označen patnáctiletý mladík Antea Zambrozi, který je poté utlučen k smrti. Nikdy však nebylo dokázáno, že to byl on, kdo střílel. Příným důsledkem těchto atentátů je přijetí *zákona na ochranu státu* v prosinci 1926.⁹³ Zákon zavádí trest smrti pro atentátníky, kteří zaútočí na premiéra či krále. Další zákony zrušily cestovní pasy, rozpustily a zakázaly politické strany, organizace a spolky. S těmito zákony se souběžně v prosinci 1926 vytváří *zvláštní tribunál na obranu státu* a také tajná politická policie *OVRA* (dobrovolná organizace pro potlačení antifašismu).⁹⁴

Na podzim roku 1926 vznikají první sběrné koncentrační tábory pro politické vězně na ostrovech Ponza, Lipari a Ventotene. Antifašisté ze severní Itálie prchají hlavně do Francie. Fašismus pronásleduje také národnostní menšiny, hlavně slovanské a německé obyvatelstvo.

Na přelomu let 1926 a 1927 se Itálie mění v tvrdý totalitní stát. Mussolini razí heslo: „*Vše pro stát, nic mimo stát, nic proti státu*“.⁹⁵ Také ve fašistické straně dochází k čistkám. Do každé funkce jmenuje hodnostáře Velká fašistická rada, což je de facto Mussolini sám.

V Itálii oficiálně stále platí ústava z roku 1848 a v čele stojí panovník Viktor Emanuel III., který disponuje velkými pravomocemi včetně možnosti odvolat či jmenovat předsedu vlády. Ve skutečnosti je ale mezi nimi tichá dohoda, že si nebudou překážet.

Mussolini v roce 1928 opět změnil volební zákon a z Parlamentu tak učinil poslušný nástroj, který odsouhlasil vše, co přikázal. V lednu 1939 se na jeho podnět Parlament dokonce rozpustil. Takto postupně stoupala Mussoliniho moc. Zatímco zpočátku ovládal dvě až tři ministerská křesla, později zvýšil jejich počet až na sedm. Také vydával dekrety s mocí zákona. Aby jeho moc nebyla tak viditelná, chodil vše konzultovat ke králi.

⁹³ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 17. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ tamtéž

Od října 1927 se vedle oficiálního roku nově uvádí i rok fašistické vlády. V této době také Mussoliniho ovlivňuje Machiaveliho „Vladař“. V Itálii se začíná pěstovat kult osobnosti a neúspěšné atentáty jsou využívány k tomu, aby byla vytvořena iluze Mussoliniho nesmrtelnosti. Mussolini chtěl vyvolat obdivný dojem při audiencích, a proto si za pracovnu vybral ohromný sál v Benátském paláci. V něm seděl sám za stolem a čekal, až příslušná osoba k němu dojde, ta musela ujít padesát kroků, než se k němu dostala.⁹⁶

Mussoliniho se mimo jiné vyjádřil, že se nevyhýbá žádnému spojení a že by byl ochoten se spojit i s komunisty. Ti podle něj chtějí stejně tvrdý režim jako fašisté, liší se pouze v tom, že komunisté jej chtějí přes sociální otázky, kdežto on směřuje přes otázky nacionální. Mussolini pečuje o fašistickou stranu více než o vlastní rodinu a razí heslo „věřit, poslouchat, bojovat“.⁹⁷

Do hierarchie fašistické strany se snažil začlenit všechen lid v Itálii a začal s tím, že státní úředníci se museli stát členy strany. Vytvořil také systém výchovy mládeže. Děti od čtyř do osmi let se staly členy organizace *Synové vlčice*, děti od osmi do čtrnácti let přecházely do *Balilly*, kde získávaly základní vojenský výcvik. Chlapci od čtrnácti do osmnácti let byli zařazeni mezi gardisty a po dovršení osmnáctého roku vstupovali do fašistické mládeže. Dívky byly vychovávány ve fašistické ženy v organizacích *Malých Italek*, od čtrnácti do osmnácti let pak v organizacích *Mladých Italek*. V roce 1936 je členy těchto mládežnických organizací přes pět miliónů Italů. Aby fašizaci neunikli ani ti starší, je v roce 1925 vytvořeno *Národní dílo po práci* – organizace kolektivního využívání volného času.⁹⁸

Fašismus samozřejmě proniká i do sportu a křesťanství, neboť Itálie bez křesťanství není Itálie. Z tohoto důvodu se také Benito Mussolini přeměnil z ateisty na věřícího. Znovu se oženil v kostele a také nechal pokřtít své tři děti. Dále slíbil, že nikdy neuzákoní rozvod. V roce 1925 byla vládou ustanovena komise pověřená přípravou reformy církevních zákonů. Papež s postupem komise nesouhlasil a tvrdil, že vláda má

⁹⁶ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 17. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

⁹⁷ tamtéž

⁹⁸ tamtéž

jednat přímo s Vatikánem. Rozhovory začali v srpnu 1926. Tímto nastala historická chvíle. 11. února 1929 podepsali Benito Mussolini a kardinál Pietro Gaspari v Lateránu dohodu upravující soužití Vatikánu s Italským královstvím prostřednictvím tzv. *Lateránské dohody*.⁹⁹ Na půdě věčného města v Římě vznikl nejmenší stát Vatikán, a protože nebude uplatňovat nároky na své původní území před rokem 1871, je odškodněn. Katolické náboženství se stalo náboženstvím státním a ostatní náboženství byly pouze tolerovány. Svatý otec se zavázal, že nebude zasahovat do italské politiky. Tímto se katolická církev stala privilegovanou složkou italské společnosti. Vznik státu Vatikánu vzbudil ve světě ohromnou senzaci. Již koncem května 1929 však Benito Mussolini zpochybňuje některé body Lateránské dohody. Toto je předzvěstí mnohem většího střetu mezi Piem XI. a Mussolinim, ke kterému dochází v momentě, kdy si fašisté chtějí podříditi i katolicismus. Tento boj je zahájen v květnu 1931, kdy fašisté z úřední moci rozpustí sdružení *Katolické akce*. Pius XI. veřejně odsoudí tento postup, ale protože on ani Mussolini si nepřejí situaci vyhrotit, udělají oba krok zpět. Od té doby církev neútočí na fašismus a fašismus na Vatikán a to ani v době druhé světové války.

V Itálii se stále více mísí diktatura strany s diktaturou Mussoliniho. Svědčí o tom i fakt, že Mussolini jako šéf vlády vydával dekrety s platností zákona. Od roku 1926 jich vydal ckekm sto tisíc.¹⁰⁰ Mimo jiné nechal také dekretem změnit zákon o volbách, který znamenal, že z tisíce možných kandidátů na poslance jich osm set navrhuji fašistické korporace a zbývajících dvě stě je vybíráno královským dekretem, nebo jsou navrženy jinými fašistickými organizacemi. Z tohoto tisíce vybírala Velká fašistická rada čtyři sta kandidátů, které ještě mohla doplnit o další osoby. Teprve tento volební seznam byl předkládán voličům, kteří mohli hlasovat pouze ano či ne.¹⁰¹

V červenci 1928 oznámil Mussolini, že i členové provinční správy budou jmenováni vládou a také starostové ve městech a na vesnicích byli jmenováni podesty – fašisty. 24. března 1929 se konaly volby. Od začátku roku do voleb přišlo o život čtyři tisíce

⁹⁹ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 21. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ tamtéž

osob. Itálie volila ze čtyř set fašistických kandidátů a Mussolini tvrdil, že volí svobodně. Přes osm a půl miliónu lidí řeklo ano, ne se odvážilo vyslovit jen 135 773 Italů.¹⁰²

Od roku 1925 se Mussolini věnoval také ekonomickým otázkám. Nejprve se soustředil na italskou měnu, ale i přes veškeré snahy lira zaznamenala zlepšení až v roce 1927. Další jeho kampaní byla bitva o obilí. Také zde však selhal a proto se vrhl na vysušování bažin, kde byl úspěšnější. V dubnu roku 1927 vytvořil *Chartu práce*, novou fašistickou odborovou organizaci.¹⁰³ Dále usiloval o to, aby se Italové více množili a pro tento program nechal uzákonit řadu výhod pro rodiny s velkým počtem dětí.

Koncem 20. let se výrazně zlepšuje hospodářství, ale krize na New Yorkské burze 24. října 1929 vše mění. Dochází k hospodářské krizi, hrouť se ceny, klesá dovoz, vývoz i výroba. V roce 1933 je jeden a čtvrt milionu nezaměstnaných. Mussolini řeší tuto skutečnost skrze zbrojení, které přináší oživení průmyslové výroby. Největší boom italské vojenské techniky přichází po skončení krize, po roce 1933. Mussolini pomáhal také sociálně slabým, když bezplatně rozdával mléko, rýži a zeleninu. Dokonce vyhlásil státní sbírku zlata, do které s manželkou Ráchel sami přispěli svými snubními prsteny. V roce 1934 se poměry částečně uklidnily, ale Itálie musela devalvovat liru.

Po rozpuštění sněmovny na začátku března v roce 1934 schvaluje Velká fašistická rada nový seznam poslanců. Ve volbách řekne deset milionů Italů ano, ne pak vysloví už pouze 15 265 voličů.¹⁰⁴ Po těchto volbách si je Mussolini jist, že může přistoupit k dalšímu kroku, k expanzi, aby mohl zřídit velké italské impérium.

V roce 1927 italský velvyslanec v Paříži podepíše *Briand-Kelloggův pakt*, kde se zřiká války jako politického prostředku. Italové stále pokračují v přípravách na expanzi do Afriky a to i přesto, že v roce 1928 zavřela Itálie s Etiopií smlouvu o přátelství.

Ve vztahu k Německu Mussolini potvrzuje, že je potřeba odsoudit hrozbu *pangermanismu*. V této době žádá Mussoliniho o fotografii s vlastnoručním podpisem

¹⁰² Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 342

¹⁰³ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 21. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹⁰⁴ tamtéž

„nějaký“ Adolf Hitler, který je však odkázán do „patřičných mezí“.¹⁰⁵ Ministrem zahraničí se stává Mussoliniho nejbližší spolupracovník a také jeho největší rival Dino Grandi. Grandi sice vykonával jeho pokyny, ale chtěl také do zahraniční politiky vnést své názory. Mussoliniho názory byly velikášské, kdežto Grandi tvrdil, že Itálie není tak velká a nemá dostatek prostředků, aby v Evropě hrála prim. Chtěl žít s Brity a Francouzi vedle sebe. To Mussolini odmítal a namítal, že do deseti let bude Evropa fašistická nebo zfašizovaná, bohužel měl pravdu.

V červenci 1930 dochází v Německu k prvnímu úspěchu nacistů ve volbách. Nacistickým programem byla revize versailského systému a vybudování nové Evropy. Dochází k italsko-německému sblížení. 8. května 1931 zasílá Hitler dopis Mussolinimu jako poděkování za fotografii s podpisem.

Mussolini v roce 1932 začíná připravovat iniciativu, která vejde do dějin jako *pakt čtyř*. Šlo o dohodu čtyř evropských mocností: Itálie, Francie, Velké Británie a Německa. Tento quadrumvirát má rozhodnout o dalším vývoji v Evropě. Mussolini si dává za cíl rozbít Malou dohodu a revidovat versailský systém. Bez velkých obtíží pro svůj plán získává Velkou Británii, nezavrhně ho ani Francie a tak je dohoda čtyř podepsána v polovině roku 1933.

Rozpory mezi signatářskými zeměmi jsou však velké a další postup je nemožný. Zde můžeme spatřovat základ druhé světové války. Ukazuje se, že Evropa už není tím, čím bývala. Dochází k velkému zbrojení a každý stojí doslova proti každému.

První oficiální setkání Mussoliniho s Hitlerem se uskutečnilo v červnu 1934 v Itálii. V lednu 1935 provádí Hitler referendum v Sársku, které potvrzuje, že 90% obyvatelstva si přeje návrat do Německa. 16. března 1935 je v Německu vyhlášena branná povinnost. Mussolini zve zástupce Francie a Velké Británie k sobě do Říma, aby se dohodli na společném postupu proti německé rozpínavosti a militantnosti. Schůzka se uskutečnila ve dnech 11. - 14. dubna 1935 a účastníci se shodli na společném postupu proti jednostrannému porušování smluv v Evropě. Toto ujednání bylo pro Mussoliniho rozhodující, neboť se jednalo pouze o Evropu a jeho generálové tak mohli v klidu

¹⁰⁵ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 21. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

připravovat útok na Etiopii. To je i důvod, proč velmoci nezasáhly, když Itálie napadla Etiopii (Habeš). Itálie svůj útok plánovala už na rok 1924, ale tehdy ještě nebyla vojensky připravena.

V roce 1930 pak na trůn v Etiopii nastoupil císař Haile Selassie I., který, přestože byl vázán smlouvou o přátelství s Itálií, se k ní příliš přátelsky nechoval. Dovolil totiž dovoz japonského a amerického zboží, aby tak čelil italskému zboží a měně. Všechna fakta nasvědčovala tomu, že se Mussolini rozhodl o vojenském řešení v Etiopii již roku 1932, tehdy totiž poslal ministra kolonií de Bona do Afriky, aby zde připravil agresi z Eritrie a Italského Somálska. A tak se v těchto zemích začaly rozšiřovat stezky na průchod vojska směrem k etiopským hranicím. Modernizovaly se také letiště a přístavy. Od dubna 1934 začíná italský generální štáb připravovat plán útoku, který je hotov v prosinci téhož roku. 5. prosince 1934 je na Etiopsko-Somálské hranici vyprovokován ozbrojený incident mezi somálským oddílem pod italským vedením a etiopskými pohraničními jednotkami. Italové do boje nasazují letadla a obě strany se obracejí na Společnost národů, aby našla viníka konfliktu. Mussolini tak získal záminku k válce. Společnost národů vyzvala oba státy, aby hledaly smírné řešení a odložila projednávání otázky o několik měsíců. V březnu 1935 dá Mussolini příkaz k vytvoření strategických zásob surovin na tři roky (kaučuk, olovo, cín a chrom). Koncem srpna je již 267 000 vojáků připraveno v Eritrii a Italském Somálsku a koncem září obdrží Mussolini zprávu, že je vše připraveno k útoku.¹⁰⁶ Válka začala 3. října. Aniž by došlo k jejímu vyhlášení, překročila italská vojska pohraniční řeku Marep a vtrhnula na etiopské území. Císař Haile Selassie I. vydal rozkaz k mobilizaci etiopské armády disponující 350 000 vojáky. Armáda má však primitivní vybavení. Výzbroj a střelivo nosí za zámožným vojákem jeho otroci, za chudým jeho žena. Mnozí vojáci mají pouze kopí.

I přesto, že byla převaha Itálie v technice značná, nedařilo se jí dosáhnout rychlého vítězství. Etiopané se snažili vtáhnout italskou armádu do vnitrozemí Etiopie, čímž chtěli prodloužit jejich zásobovací trasy. Mnozí etiopští vojáci byli však podplaceni a přešli na stranu Itálie. Etiopská armáda tak byla na severu prolomena hned první dny války. Vojska také využívala přírodních podmínek své země. Jsou známi i případy, kdy

¹⁰⁶ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 25. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

etiopští vojáci z léčky přepadali italské tanky, vyskočili na ně a do poklopů pak naházeli pytle s africkými včelami. Takto získané tanky bohužel neuměli používat a zapalovali je.¹⁰⁷ V únoru 1936, po pěti měsících bojů, postoupila italská armáda sotva o sto kilometrů od hranic, začala proto bestiálně zabíjet etiopské vojáky i obyvatelstvo. Nakonec přistoupí až k samotnému vrcholu nehumánnosti, pošlape všechny mezinárodní úmluvy a zahájí chemickou válku. Byla to situace, kdy letadlo, tank a plyn stály proti kopí.¹⁰⁸ 5. dubna 1936 prohrají Etiopané bitvu u jezera Ašangai a císař požádá Mussoliniho o mír. 7. dubna Mussolini odpoví, že je připraven jednat. Nicméně Italové zahajují ofenzivu na Addis Abebu a z míru sejde. 2. května 1936 opouští císař Etiopii a uchyluje se do Londýna. 9. května 1936 oznamuje Mussolini jásajícím Italům, že Itálie je znovu po patnácti stoletích impériem. Brzy po té byla Etiopie, Eritrea a Italské Somálsko sjednoceno pod názvem *Italská východní Afrika*. 11. října 1935 se valné shromáždění Společnosti národů usneslo, že vyměří Itálii za použití plynu ve válce hospodářské a finanční sankce. Je zakázáno do Itálie dovážet zbraně, některé suroviny, je zastaven dovoz italského zboží a nejsou jí poskytovány také půjčky. Tento zákaz se však netýká dovozu nafty, který by Itálii znatelně poznamenal. V této době se rozvine obchod s nacistickým Německem. Velká Británie sankce ruší už 18. května 1936 a o měsíc později tak učiní i Společnost národů.

V Etiopii nastal útlak, teror a loupeže. Italové zde okamžitě založili desítku soukromých společností, které měly těžit přírodní bohatství. Dále byla zabírána půda, která patřila císaři a knížatům. Došlo k zavedení roboty, kdy každý etiopský rolník musel čtyři dny v týdnu pracovat pro italskou koloniální vládu. Město Addis Abeba bylo obehnáno ostnatým drátem a obklíčeno italskými vojsky. V celé zemi bylo na třicet tisíc mrtvých. V mnoha provinciích se však začíná organizovat partyzánský odboj, díky němuž pociťuje italská armáda během okupace větší ztráty než za války.

Válka přiosvětila francouzsko-italské a anglicko-italské vztahy kvůli koloniím v Africe. Velká Británie proto podpořila státy ve Středomoří, které se obávaly italské agrese, zejména Turecko. Jedním z nejdůležitějších dopadů etiopsko-italské války bylo sblížení Velké Británie a Egypta. Smlouva, kterou uzavřely na dlouhou dobu, uzákoňuje

¹⁰⁷ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 25. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹⁰⁸ tamtéž

okupaci Egypta anglickými vojsky. Druhým dopadem pak bylo, že došlo k mnohem většímu a rychlejšímu sblížení fašistů a nacistů. První projev tohoto sblížení vidíme již v roce 1936 ve společné intervenci proti republikánskému Španělsku.

Mussolini se po válce vzdává křesla ministra zahraničí, které přenechává svému zeti, hraběti Cianovi. Hrabě má za úkol navázat spojení s Hitlerovým Německem, v cestě však stojí spor Německa a Itálie o Rakousko. V říjnu 1936 jede hrabě Ciano do Německa, kde navštěvuje Hitlera a veze pro něj „překvapení“. Předává mu soubor kopií britského ministerstva zahraničí, v nichž se o německé vládě hovoří jako o „spolku nebezpečných dobrodruhů“. To je důvodem k posílení nově vznikající *osy Berlín-Řím*.¹⁰⁹ Již 1. listopadu 1936 Mussolini označí osu jako místo, kde se mohou spojit všechny evropské státy. V roce 1937 ujišťuje Mussolini Ribbentropa, že Itálie nemá žádný zájem na Rakousku a že se Rakouska vzdává ve prospěch Německa. Zároveň prohlubuje vztahy s Japonskem. Ještě počátkem roku 1938 Mussolini ujistí Hitlera, že proti anšlusu Rakouska nic nemá. 12. března 1938 vstupují německá vojska do Rakouska. Velká fašistická rada tento anšlus schválí. Nově vzniklou situaci využije Mussolini pro sebe a 30. března 1938 se nechá parlamentem prostřednictvím zákona potvrdit do funkce prvního maršála impéria. Tato funkce doposud náležela pouze králi. Ten sice protestuje, ale není mu to nic platné.

V letech 1936-1939 je fašismus v Itálii na vrcholu. Dochází k jeho úpravě prostřednictvím vytvoření *Komory fasci a korporací*, která je náhradou za Parlament, jež se počátkem roku 1939 na Mussoliniho pokyn sám rozpustil.¹¹⁰ Předsedou komory se stane tchán Mussoliniho dcery Constanzo Ciano senior.

Italský lid doplácel na udržování kolonií v Etiopii. Také životní úroveň se v Itálii v roce 1938 postupně dostávala na úroveň z roku 1922, kdy se fašisté dostali k moci. Klesla lira a státní dluh vrostl na třicet šest miliard.

Kolem roku 1938 začíná Mussolini obdivovat Stalina a nařizuje popravy zajatců. V polovině dubna 1938 uzavírá Itálie s Velkou Británií tzv. *Velikonoční pakt*, od

¹⁰⁹ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 25. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹¹⁰ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 29. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

kterého si obě strany slibují větší tlak na Německo, které se po Rakousku soustředí na likvidaci Československa.¹¹¹ V září 1938 se uskutečnila konference v Mnichově, kde hlavními aktéry byli Mussolini, Hitler, Daladiér a Chamberlain.

Hitler podporuje aktivity Konráda Henlaina v Československu a následně odjíždí do Itálie, kde se zdrží pět dní a upevní italsko německé vztahy. Touto návštěvou pojistí italského vůdce pro sudetskou krizi. Mussolini pak jeho požadavky na Sudety přímo veřejně podpoří. Když v září 1938 vrcholí Československé drama, postaví se Mussolini za Hitlera a vyhláší, že je připraven jít do války po boku Německa. I když Mussolini hrozí válkou, Itálie na ni není připravena a podobně je na tom i Německo. Britové a Francouzi věří, že bude válka. 28. září 1938 zasílá Chamberlain tajnou depeši Mussolinimu se žádostí o zprostředkování schůzky, která měla vyřešit Hitlerovi nároky na Sudety. Západ nakonec obětuje Československo za slib míru, za naději, že se Hitler a Mussolini uspokojí a bude s nimi možné klidně žít. Zároveň, aniž si to západ uvědomuje, přenechává de facto Itálii a Německu oblasti ve východní a jihovýchodní Evropě. Pouze Churchill pochopil, že se nalézá uprostřed katastrofy a vše označil za pouhopouhý začátek. Západ, ale i Stalin, se i nadále snaží usmířit si Hitlera, v naději, že nepůjde proti nim. Tato politika ústupků byla však jednoznačně chybná. Hitler začíná urychlovat přípravy na válku, Mussolini však počítá s válkou až od roku 1943, kdy předpokládal, že bude Itálie řádně vyzbrojena. Snaží se využít dopadu Mnichova a alespoň něco získat bez boje, prostřednictvím výhrůzek a vydírání. 30. listopadu 1938 vznáší požadavek vůči Francii na Tunisko, Džibuti a Korsiku. Dále požaduje snížení poplatků za průjezd Suezským kanálem.¹¹² Francie vznesla protestní nótu, na kterou Mussolini reaguje tak, že vystupňuje tlak na Paříž, když 17. listopadu 1938 vypoví francouzsko italskou dohodu z roku 1935. Domnívá se však, že ho Hitler podpoří. Berlín ovšem informuje Paříž, že v žádném případě nemá v úmyslu Itálii pomoci. Mussolini chce Hitlerovi vrátit urážku a snaží se, aby Itálie byla agresivnější ve své expanzi, a v lednu 1939 začne tajně připravovat vpád do Albánie. Koncem ledna 1939 Hitler Mussoliniho sice podpoří proti Francii, ale už v březnu má pro něj opět nepříjemnou zprávu, neboť 15. března 1939 vzniká Protektorát Čechy a Morava a na

¹¹¹ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 29. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹¹² tamtéž

Slovensku je vyhlášen Slovenský štát. Tato informace se však k Mussolinimu dostává pozdě.

Mussolini doufal, že útok na Albánii bude úspěšnější, než ten etiopský. 29. března 1939 vniknou vojska generála Franca do Madridu, čímž končí válka ve Španělsku a Itálie se tak může plně věnovat válce v Albánii. 8. dubna 1939 se italská armáda vyloďuje v Albánii a zasílá albánskému králi Zogovi I. ultimátum. Zogu uprchne i s celou rodinou do Řecka. Žádné boje se nekonají a Itálie tak Albánii plynně obsadí. 8. dubna 1939 je v Albánii vyhlášen italský protektorát. 12. dubna 1939 se schází ústavodárné shromáždění, které volí novou vládu. Velké vítězství těšilo Mussoliniho o to víc, že zaskočil a překvapil Němce.

V této době se už Hitler připravoval na Polsko. Itálie však ještě do války vstoupit nechtěla, neboť nebyla vyzbrojena. 13. května 1939 se Mussolinimu do rukou dostává dohoda o vojenské spolupráci s Německem. V této smlouvě je stanoveno, že se musí Itálie po boku Německa zúčastnit války nejen v případě agrese proti Německu, ale i v případě, když Německo zaútočí jako první. Smlouva je podepsána 22. května v Berlíně a vstupuje do historie pod názvem *Ocelový pakt*.¹¹³ Potvrzuje i hranice mezi Německem a Itálií na Brenneru.

Italský velvyslanec v Berlíně hlásil Cianovi, že Němci se připravují na ozbrojený útok proti Polsku. 25. srpna 1939 Mussolini informuje Hitlera, že Italové s ním vstoupí do války jen tehdy, když Německo dodá Itálii to, co bude potřebovat k provedení válečných operací. Hitler jen žádá, aby Itálie nezveřejnila, že v počátku zůstane neutrální. 25. srpna 1939 nařizuje Mussolini částečnou mobilizaci italské armády a fašistických milic. Ještě 30. srpna se Ciano pokouší o svolání mezinárodní konference o polské krizi, ale už 1. září 1939 německé oddíly vstupují do nitra Polska a rychle postupují.

Začala druhá světová válka, která pro Itálii představovala hospodářská a sociální omezení. Zákaz provozu soukromých aut, prodeje masa a kávy.¹¹⁴ Válka, na kterou se

¹¹³ Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 29. [online]: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37> (7. 6. 2009)

¹¹⁴ tamtéž

Benito Mussolini tolik těšil, se od počátku stává italskou porážkou. Itálie vstupuje 10. června 1940 do války vojensky nepřipravena a navíc ve stavu politické krize. Masová důvěra se vytratila a nechť k válce u většiny lidí převládala nad lojalitou k režimu. Odpor rostl i v samotných fašistických organizacích, zejména u mládeže a studentů. Hlavním představitelem tohoto proudu byl ministr zahraničí Ciano.

Italské armádě se nedostávalo tanků, letadel a zásoba munice stačila sotva na šedesát dnů boje. Mussolinimu záleželo zejména na tom, aby se mohl posadit za mírový stůl na straně vítězů a uplatnit alespoň dílčí úspěch. Evidentně trpěl vůči Hitlerovi komplexem méněcennosti. Itálie měla vést válku paralelně s Německem s vlastním cílem a vlastními silami.

Paralelní válka se přesunula do severní Afriky, kde italská armáda dobyla britské Somálsko a též Libyi. Také ve vodách Středoziemního moře se udály nejrůznější bitvy, z nichž italské námořnictvo vyšlo se ctí.¹¹⁵

Německá okupace Rumunska v říjnu 1940 Mussoliniho podráždila a tak dal rozkaz k útoku na Řecko. Učinil tak bez příprav a bez znalosti terénu. Operace se změnila v ostudnou porážku Italů. Tisíce vojáků v botách s podrážkou z lepenky umrzlo v řeckých horách.

Britské letectvo zasadilo 11. listopadu 1940 těžký úder italské flotile kotvící v Tarantu a na libyjské frontě přešli Angličané do protiofenzivy. Situace ve vnitrozemí se také zkomplikovala, přidělový systém obcházeli zejména fašističtí hodnostáři, kteří využívali hlavně černého trhu. Postupně vzrůstala hospodářská závislost Itálie na Německu.¹¹⁶ V roce 1941 začala nová fáze války, v níž Itálie zaujala postavení politicky a vojensky podřízené země. Německo vpadlo do Řecka a Jugoslávie a ukončilo tak italské sny o vůdčím postavení na Balkáně. Německo vyslalo generála Rommela do Libye a jeho vítězná ofenziva dokončila podřízenost Itálie německému vedení. Po agresí proti Sovětskému svazu vstupuje USA do války (prosinec 1941) a konflikt se začne vyvíjet pro mocnosti osy stále nepříznivěji.

¹¹⁵ Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 354

¹¹⁶ tamtéž, s. 344

Na podzim roku 1942 byl už pocit porážky všeobecný, zásobování jednotek v severní Africe bylo problematické a válka konvojů se začala vyvíjet ve prospěch anglického loďstva. Itálie poslala do války se SSSR také vlastní sbory. Od prosince 1942 do ledna 1943 byla italská armáda čítající sto deset tisíc vojáků poražena a více než polovina jich padla či umrzla. Navrátilci vyprávěli, že němečtí kamarádi jim odmítli poskytnout dopravní prostředky nutné k záchraně.

V prosinci roku 1942 byl v Turíně ustaven *antifašistický výbor Comitato Antifascisto*, kde kromě socialistů, liberálů a komunistů byly zastoupeny i dvě nové strany. *Strana činu* a čerstvě založená *Křesťanská demokracie*, což byl doklad toho, že se Vatikán začal od režimu distancovat.¹¹⁷

V květnu byly poslední italské jednotky v Tunisku zahrnány do moře a v červenci se angloamerické vojsko vylodilo na Sicílii. Na italská města dopadaly pumy a začalo se hledat východisko, jak by se Itálie mohla odpoutat od Němců a zároveň ukončit nepřátelství se spojenci. V červenci 1943 se Mussolini vrátil ze setkání s Hitlerem, kde se ani nepokusil, aby Itálie dostala možnost rozhodnout o svém osudu. Bylo jasné, že je třeba zbavit se Mussoliniho. Na zasedání Velké rady 24. července se Mussoliniho protivníci usnesli na rezoluci, jež krále vyzývala, aby převzal velení ozbrojených sil a uplatnil tak svou ústavní moc. Prakticky se jednalo o odvolání Mussoliniho a o zrušení jeho režimu. Mussolini byl překvapen, když se druhý den večer u krále seznámil s výsledky zasedání Velké rady. Bylo mu sděleno, že jeho demise je přijata a nová vláda ustanovena.¹¹⁸

O těchto událostech se Italové dozvěděli z rozhlasu. Byli nadšeni a přesvědčeni, že bude následovat brzký konec války. Do čela nové vlády král postavil maršála Pietra Badogliu. Ten sice rozpustil fašistickou stranu, ale nedovolil obnovit jiné strany, pokračoval ve válce a zároveň ponechal na vysokých místech proněmecké úředníky.

Němci neztráceli čas a do Itálie proudily divize, o které Mussolini marně žádal Hitlera. Badoglio a král chtěli z konfliktu vyváznout se souhlasem Němců a zároveň od spojenců získat výhodné podmínky pro uzavření příměří. Nakonec vládě nezbývalo než

¹¹⁷ Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 355

¹¹⁸ tamtéž, s. 356

bezpodmínečnou kapitulaci přijmout a tak byla 3. září podepsána dohoda o příměří. Premiér a oddíl generálů doprovázeli krále na útěku do Pescani a Itálie se tak ocitla bez vlády. Po několik dnů zde vládl chaos a na území byla hrozivá koncentrace cizích vojsk. Vojáci zůstali bez velení a rozkazů, často se tak ocitali v rukou Němců, kteří je posílali do koncentračních táborů na území Třetí říše.

Itálie byla rozdělena na dvě části, na jihu vládla Badoglioova vláda a spojenci, na severu Němci a fašistická vláda Mussoliniho. První záblesk naděje vysvitl v říjnu, kdy se Badoglioova vláda po dlouhém váhání rozhodla vyhlásit Německu válku. Začaly se objevovat i první partyzánské oddíly na severu. V této době se také do Itálie vrátil Togliatty, který jako první uznal Badogliovu vládu. Hlavním cílem vlády bylo vyhnání Němců a osvobození země. Proto Togliatty přijal návrh, dle něhož se král zavazoval, že po osvobození Říma předá svoji moc synovi a že k definitivnímu řešení ústavního pořádku dojde po válce. Ihned po té vznikla nová Badoglioova vláda, na níž se podíleli představitelé všech stran, kteří patřili k *Výboru národního osvobození*.¹¹⁹

Osvobození Říma a Florencie v srpnu 1944 a perspektiva vítězství spojenců přispěly k zesílení aktivit partyzánských oddílů, které na severu organizovaly přepady a sabotáže. V dubnu 1945 byla osvobozena severní Itálie. Výbor národního osvobození následně přistoupil k vyjednání se spojenci. Mussolini byl zajat partyzány, když se pokoušel v německé uniformě a za doprovodu fašistických hodnostářů dostat na švýcarské hranice. Jeho poprava byla vykonána 28. dubna za deset minut půl páté. Tělo byla přivezena do Milána, složena na zem a pověšena za nohy ze střechy benzínové pumpy. Tento čin znamenal definitivní rozchod s minulostí.¹²⁰

3.4 Benito Mussolini

Politická kariéra Benita Mussoliniho od roku 1918 je zachycena v kapitole Vznik fašismu, a proto se v této kapitole zaměřím na jeho život, povahové rysy a změny názorů.

¹¹⁹ Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 359

¹²⁰ tamtéž, s. 362

3.4.1 Mussoliniho životopis

Benito Mussolini se narodil 28. července 1883 jako první syn vesnického kováře Alessandra Gasparra Mussoliniho, který patřil mezi průkopníky anarchismu v romagnském kraji. Alessandro Gasparre Mussolini byl socialista, pro svou politickou činnost stanul několikrát před soudem a okusil také vězení. Byl také přesvědčeným ateistou. V roce 1882 se oženil s Rosou Maltoniovou, přísnou katoličkou a učitelkou na místní základní škole. Otec dal svému synovi do matriky zapsat tři křestní jména: Benito Amilcare Andrea. Benito na počest mexického revolucionáře Benita Juareze, Amilcare a Andrea k počtě dvou významných představitelů romagnského hnutí Amilcara Ciprianiho a Andrea Costi. Tímto vyjádřil přání, aby jeho prvorozený syn převzal štafetu a vynikl v řadách revolučního hnutí.¹²¹

V 80. letech přibyli Benitovi dva sourozenci, bratr Arnolfo a sestra Hedvika. V roce 1892 prosadila matka přes odpor otce, aby byl devítiletý Benito přijat do internátní školy salesiánů ve Faenze. Zde poprvé pocítil sociální nerovnost a jeho odpor ke klášternímu prostředí vrcholil rvačkami se spolužáky. Na konci druhého ročníku poranil jednoho z nich nožem a byl vyloučen.

V červenci 1895 úspěšně složil přijímací zkoušky do tříleté přípravné školy při Královském učitelském ústavu ve Forlímoli. Přestože měl konflikty s učiteli, v roce 1898 školu úspěšně dokončil. V následujících třech letech absolvoval učitelský ústav. V této době četl radikální tisk, beletrii, historii a filozofická díla, nosil velkou černou kravatu a sepisoval různé manifesty, které začínaly oslovením „Občané!“ a končily výzvou k revoluci.

V červenci 1901 osmnáctiletý Benito studia dokončil a vstoupil do praktického života s učitelským diplomem. Několik měsíců marně hledal místo, až byl v únoru roku 1902 přijat jako suplující učitel městské správy v Gualtieri Emilli, kde převládali socialisté. Na sjezdu učitelů v Bologni pronesl projev, ve kterém kritizoval výchovu mládeže

¹²¹ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 130

k vlastenectví a tím se stal pro radní neudržitelným. Zůstal učitelem jen do konce roku a rozhodl se hledat nové možnosti uplatnění v zahraničí.¹²²

9. července 1902 odjel do Švýcarska s několika lirami v kapse. Vzhledem k nedostatku peněz vystřídal několik zaměstnání a okusil trpký úděl nezaměstnaného italského emigranta. Brzy navázal styky s italskými socialisty, kteří měli ve Švýcarsku vlastní stranické odborové organizace. Začal publikovat v časopise *Socialistická Avangarda*. Na jaře 1903 přesídlil do Bernu, kde se stal tajemníkem místní organizace Italské socialistické strany. Za účast a organizování stávků a demonstrací byl z Bernu vypovězen.

Na podzim 1903 se vrátil na tři měsíce do Itálie, aby navštívil svou nemocnou matku. Vzhledem k tomu, že měl v brzké době nastoupit vojenskou službu, hrozilo, že mu nebude prodloužen pas a tak v něm zfalšoval údaj o platnosti. V lednu 1904 se vrátil do Švýcarska. Téhož roku navrhl Mussolini na sjezdu Italské socialistické strany rezoluci, kterou sjezd přijal.¹²³ V květnu 1904 úřady odhalily, že jeho pas byl zfalšován, a proto byl vyhoštěn z ženevského kantonu. V listopadu 1904 vyhlásil italský král amnestii na osoby, které se vyhnuly vojenské povinnosti, čehož Mussolini využil pro návrat do Itálie.

Mussolini nebyl samostatným myslitelem, ale z různých pramenů si přisvojil působivé myšlenky, které byly často protichůdné. Dále pro něj bylo typické, že se snažil uplatnit zřejmě před publikem. Odmítal všechny existující politické strany, útočil na militarismus a hájil myšlenku dezertce z armády. Významným prvkem Mussoliniho myšlení prolínajícím celou jeho politickou činnost byl jeho pohrdavý postoj k masám jako pasivnímu surovému materiálu, jehož pohyb je určován schopností a silou vůle nadřazené elitní menšiny nebo dokonce pouze silného jednotlivce.¹²⁴ Odtud pramenil Mussoliniho ranný zájem o nástroje manipulace s masami, o otázky psychologie a vlivu řečnického umění.

¹²² tamtéž, s. 131

¹²³ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 133

¹²⁴ tamtéž, s. 135

V lednu 1905 nastoupil službu u desátého pluku Bersaliérů (střelců, myslivců). Během vojenské služby se nezabýval politickou činností. V září 1906, když se vrátil do civilu, byla politická atmosféra v zemi jiná než před vojnu. Vládl Giolittiho režim, byla hospodářská konjunktura a Mussoliniho zájem o politickou činnost zpočátku poklesl. V listopadu 1906 nastoupil jako učitel v Tolmezzu. Brzy na sebe upoutal pozornost různými ztřeštěnými akcemi a získal takovou pověst, že mu na další rok neobnovili učitelskou smlouvu. V této době mimo jiné soukromě studoval. V roce 1907 složil zkoušky na Boloňské univerzitě, získal titul středoškolského profesora a o rok později získal místo učitele francouzštiny na soukromé technické škole v Oneglii. Zde vedl dvojí život – navenek se choval jako spořádaný venkovský profesor, ale zároveň psal pod pseudonymem „opravdový kacír“ do *socialistického listu Rašple* články, které na něj soustředily velkou pozornost. Vedl boj mezi socialistickým listem a místním katolickým týdeníkem. Církev totiž přirovnával k „černým mikrobům, které jsou pro společnost stejně zhoubné jako zárodky tuberkulózy“.¹²⁵ Funkcionáři katolického hnutí vypátrali, kdo se skrývá pod pseudonymem, a vyvolali skandál. Mussolini přišel o místo a musel odjet. Zaměřil se tedy více na práci v socialistickém hnutí a v červnu 1908 zorganizoval v Dovii stávkou zemědělských dělníků. Zaútočil na reformistické vedení socialistické strany a začal propagovat názor, že se dělnictvo musí urychleně připravovat na nové období násilných třídních bojů. Vyzdvihoval zejména Nietzscheho nepřátelství vůči náboženství, křesťanské morálce. Pohrdal davem slabých a průměrných lidí, kteří nejsou schopni projevit svoji vůli.

V lednu 1909 v Itálii vrcholila protirakouská kampaň. Mussolini překročil rakouské hranice, aby nastoupil v Tridentu funkci odborového tajemníka svazu vydavatelů socialistického týdeníku. V tisku útočil na místní italské katolíky a jednou dokonce vyvolal rvačku, když vtrhl do domu jednoho z kleriků, aby ho zpohlavkoval. Několikrát se ocítl před soudem a byl odsouzen ke kratším trestům na svobodě nebo peněžitým potrestáním. 24. září 1909 byl znovu postaven před soud za pobuřování proti státní autoritě prostřednictvím tisku. O několik dní později byl dopraven na italské hranice.

Mussoliniho autorita mezi socialisty v jeho rodném kraji stoupala. Koncem roku 1909 byl zvolen tajemníkem a redaktorem časopisu, který od ledna 1910 vycházel pod

¹²⁵ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 139

názvem *Třídní boj*. V této době se v Italské socialistické straně začal formovat levicový proud, který dostal označení „neústupní“, protože se stavil proti spolupráci socialistické strany s liberálními vládami.¹²⁶ Představiteli byli C. Lazzari a A. Balabanová a M. G. Serrati. Mussolini se k této frakci přidal. Také on nenáviděl svobodné zednáře, které považoval za příčinu reformistických tendencí mezi socialisty a požadoval jejich vyloučení ze strany.

V říjnu 1910 se Mussolini poprvé zúčastnil jako delegát sjezdu Italské socialisté strany v Miláně. Socialistická strana měla následující rozložení sil: reformisté 53%, neústupní 24% a tzv. levicoví reformisté 19% hlasů. Ti kritizovali vedení za to, že je spokojeno s drobnými reformami. Mussolini zde ostře zaútočil na reformistické vedení, avšak nepochodil a vrátil se znechucen.¹²⁷

Po mnoha povrchních vztazích se Mussolini zamiloval do Rachel Guidiové, mladší dcery družky jeho otce. Rachel zpočátku s tímto vztahem nesouhlasila, ale po výhrůžkách a citovém vydírání se s ním nakonec přestěhovala do pronajatého bytu. 1. září 1910 porodila Rachel holčičku, které dali jméno Edda.¹²⁸ V roce 1914 Mussolini změnil názor na společné soužití a rozhodl se, že bude žít alespoň navenek spořádaně jako běžný občan, a proto se 16. ledna 1915 s Rachel oženil. O měsíc později uznal za svého i chlapce, který se narodil Idě Dalserové.

V letech 1911-1914 udělal rychlou kariéru uvnitř strany. V Evropě se začalo hromadit napětí a vyšlehávaly první plameny válečné katastrofy. V této době se Mussolini snažil docílit změn prostřednictvím generální stávky, kterou chtěl spojit se sabotážními akcemi. Za vzor dával události ve Forli, kde dav ochromil dopravu.

28. září 1911 Giollitiho vláda zaslala do Cařihradu ultimátum a začala tak válka o Tripolsko a Kyrenaiku. Následně došlo k ozbrojenému povstání, které způsobilo Italům značné ztráty. Byl zaveden tvrdý okupační režim. Na sporech o italské tažení se Mussolini podílel jen krátce, 14. října 1911 byl zatčen za organizování sabotážních akcí

¹²⁶ tamtéž, s. 143

¹²⁷ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 146

¹²⁸ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 25

a odsouzen na jeden rok vězení. Trest byl následně snížen a Mussolini propuštěn v březnu 1912.¹²⁹

Po propuštění z vězení pochopil, že krize socialistické strany mu dává výjimečnou příležitost a zapojil se do kampaně za vyloučení pravice. 7. července 1912 v Reggio Emilii byl zahájen 19. sjezd Italské socialistické strany. Mussolini byl zvolen za delegáta sjezdu a předložil návrh rezoluce, která odsuzovala socialistické poslance za nečinnost, a navrhl, aby poslanci Bissolati, Bonomi a Catrini byli vyloučeni ze strany. Na konci třetího dne sjezdu došlo k hlasování o návrzích a ukázalo se, že frakci neústupných podporuje většina delegátů. Pro návrh na vyloučení hlasovalo 53,5% všech účastníků. Po tomto hlasování se frakce neústupných stala vedením nově zvolené strany. Jedním z členů tohoto orgánu se stal také Benito Mussolini. Brzy se ukázalo, že převrat v socialistické straně bude mít větší důsledky. Obrat doleva ve straně znamenal oslabení parlamentního režimu a Giolliti již nemohl ovlivňovat politický pohyb mezi dělnictvem. Vyloučení členové začali budovat vlastní stranu, tzv. reformistickou socialistickou stranu.¹³⁰

V říjnu 1912 byla vítězně ukončena válka s Tureckem. Turecká delegace přijala podmínky Giollitiho vlády. Itálie získala Tripolsko a Kyrenaiku a do zástavy, do doby než turečtí vojáci opustí Libyi, Egejské ostrovy. Evropské mocnosti pak uznaly svrchovanost Itálie nad Libyí.¹³¹

V listopadu 1912 byl Mussolini zvolen vedením strany za šéfredaktora *Avanti!*. Brzo poté vytlačil z redakce Trevese a Balabanovou. Náklad listu začal stoupat, od roku 1913 začal Mussolini ještě vydávat časopis *Utopia*.

7. června 1914 došlo ke střelbě v Ancony. Na straně demonstrantů byli tři mrtví, davy dělníků následně vyšly do ulic. V Itálii došlo ke generální stávce. Mussolini všechny přesvědčoval, že nastal historický den a vyzýval dělníky k utváření ozbrojených oddílů.¹³² Tyto události bývají souhrnně označovány jako „rudý týden“.

¹²⁹ tamtéž, s. 30-31

¹³⁰ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 181-183

¹³¹ tamtéž, s. 185

¹³² tamtéž, s. 196

13. - 14. července, po porážce generální stávky, se začala obnovovat práce. Následně vypukla 1. světová válka, do které se Itálie zpočátku nezapojila.

Mussolini v průběhu srpna a září 1914 vystupoval v souladu s linií socialistické strany a byl jedním z autorů jejího *Manifestu proti válce*.¹³³ V jeho názorech však dochází ke zvratu. Skutečnost, že miliony lidí bez odporu vstoupily do zákopů, ho utvrdilo v jeho pohrdavém hodnocení mas. Počátkem října 1914 pronikla do tisku zpráva, že Mussolini v soukromém dopisu rozvíjel úvahy připouštějící přechod socialistické strany na pozici intervencionalismu. Tvrdil, že po vypuknutí války je nutné, aby socialistické hnutí nezůstávalo u pojetí absolutní neutrality, ale pokusilo se válku ovlivnit ve vlastním zájmu.¹³⁴ Článek vyvolal mezi socialisty bouři odporu. 20. října 1914 pak Mussolini oznámil demisi z funkce šéfredaktora *Avanti!*.

22. října 1914 se v Miláně konalo shromáždění vybraných socialistů. Ti souhlasili s Mussoliniho názory. Mussolini, který ještě koncem července na stánkách *Avanti!* dával italskému králi „přičichnout k dělnické pěsti“, o tři měsíce později téhož monarchu vyzval „buď válka proti Rakousku, nebo tě revoluce strhne“.¹³⁵ Přesto zůstal Mussolini v socialistické straně téměř osamocen. V Miláně si najal několik místních a začal zde zařizovat kancelář. 15. listopadu 1914 vyšlo první číslo Mussoliniho listu *Popolo d'Italia* s podtitulem socialistický deník. Po tomto se jeho kariéra v socialistické straně rychle chýlila ke svému závěru. 14. listopadu 1914 byl téměř jednomyslně ze strany vyloučen.

Kromě prvorozené Eddy se Mussolinimu později narodili ještě Vittorio, Bruno, Romano a Anna Marií. Edda si vzala hraběte Ciana, který se stal otcovým ministrem zahraničí a kterého Mussolini nechal na konci války popravít. Vittorio napsal zajímavý životopis svého otce, který byl zfilmován v USA. Bruno zahynul za války při havárii vojenského letadla. Jeho otec učinil z pohřbu celonárodní trýznu a oslavu italských padlých. Romano a Anna Marií žili po smrti otce s matkou.¹³⁶ Zatímco Mussolini žil v Římě ve vile Torronia, kterou mu zapůjčil princ, jeho rodina zůstávala v Miláně.

¹³³ tamtéž, s. 213

¹³⁴ Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973, s. 214

¹³⁵ tamtéž, s. 216

¹³⁶ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 115

V roce 1929 nechal manželku a děti převézt do hlavního města, kde se s nimi objevoval před lidmi a trávil s nimi chvíle klidu. S tím, jak se Mussolini dostal k moci, stále více spojoval soukromý život s veřejným.

Politickým otázkám se věnoval deset hodin denně, ale je také pravdou, že si hodinu denně nechával na své četné milenky. Ať dělal cokoli, táhl na Řím, či připravoval válku, vždy se v jeho okolí pohybovala nějaká jeho „favoritka“. S postupem času se měnil i jeho vztah k ženám, které stále více ponižoval.

Ač neměl rád dav, kterým opovrhoval, velice rád pořádal projevy z balkónu Benátského paláce, jako ukázkou velikášství, zaslepený sebou samým. Často říkával, že žije v samotě, která je jeho největší radostí, chtěl, aby ho tak viděli i Italové.¹³⁷ Podléhal pověrám, bál se uhranutí, prokletí a za nešťastné dny považoval středu a pátek. V tyto dny se vyhýbal cestám. Aby přesvědčil Italy o své nadlidské pracovitosti, o tom, že pracuje ve dne v noci, nechával ve své pracovně dlouho do noci svítit světlo.

Mussolini vyšel z malých poměrů, a proto chtěl, aby ty nové, které si vydobyl, byly co největší a monumentální. Měly odpovídat velikosti Itálie i jeho samého. Stejně velikášsky stavěl italská města. Tyto práce zároveň snižovaly nezaměstnanost a odstraňovaly sociální problémy. Na prvním místě byly velké stavební úpravy Říma v antickém stylu.

Pro žaludeční potíže zapříčiněné neurózou žil velmi střídavě a učinil z toho svou přednost. Věci došly tak daleko, že Itálie a všechna její nároží nesla heslo jednoho novináře: „Mussolini má vždy pravdu“.¹³⁸ Mussolini měl obdiv mužů i žen. Sám sebe přesvědčil a nechával se přesvědčovat jinými o své výlučnosti a nenahraditelnosti. Lidé ho nazývali „Duce“. Jeho individualistické pojetí státu a strany vycházelo z jeho anarchistické a socialistické minulosti, na kterou navázaly počátky fašismu.¹³⁹

Mussolini postupoval tak, že své podřízené zaměstnával starostmi jednoho o druhého, aby už neměli čas jít po krku jemu. Sám při těchto konfliktech zůstával stát zdánlivě opodál. O fašistickou stranu pečoval více než o vlastní rodinu a děti.

¹³⁷ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 117

¹³⁸ tamtéž, s. 118

¹³⁹ tamtéž, s. 119

Benito Mussolini hlásal, že „doktrína fašismu musí být sama o sobě nikoliv slohovým cvičením, ale životním faktem“. Cestou, jak toho dosáhnout, bylo podmanění si jedince státem, jeho přeměna na maličký šroubek v mocenském soukolí, kde ztrácí svou identitu a dostává pouze číslo. Faktem je, že tímto státem byl stále více jen Mussolini a vědomím a vůlí státu zase jen on sám.¹⁴⁰

Přiznal, že mu působí potěšení, když někdo kvůli němu zemře, či dokonce spáchá sebevraždu. Často u stolu zakazoval, aby si někdo vzal sladkost, či něco jiného. Zároveň se vychvaloval, že umí nejen nenávidět, ale i odpouštět. Mussoliniho náladami trpěla stále častěji jeho rodina, zvláště Rachel. Netrápil jen manželku, ale i svou poslední lásku Claretu Petacciovou. S ní se seznámil v roce 1932 u moře a od roku 1936 byli milenci. Duce ji často ponižoval, vyzkoušel si na ní svou fyzickou sílu i převahu. Přesto s ním zůstávala, neboť na něm byla závislá ona i její rodina.

Po zavlečení Itálie do války, se váhy nakláněly v Mussoliniho neprospěch nejen na bojištích, ale i v zákulisí italské politiky. Ústřední postavou mezi spiklenci byl malý král Viktor Emanuel III. Úvahy o odstranění Mussoliniho nabývaly každý týden konkrétnější podobu. Nakonec byl hlasováním Velké fašistické rady sesazen.¹⁴¹

28. července 1943 byl Mussolini převezen na ostrov Ponza, kam v dobách své slávy posílal své odpůrce. Den na to oslavil své šedesáté narozeniny. 7. srpna musel ještě dál, na ostrov Madalena, kam ho nastěhovali do jedné staré vily se služebnictvem.¹⁴² 12. září 1943 ve dvě hodiny odpoledne přistálo na ostrově několik kluzáků s černými kříži na křídlech. Němci Mussoliniho osvobodili. Dopravili jej na letiště poblíž Říma, odkud letěl do Vídně, kde se setkal s Hitlerem. 15. září 1943 bylo oznámeno, že Mussolini převzal nejvyšší velení fašismu v Itálii a o tři dny později byla na území kontrolovaném Němci oficiálně vyhlášena Italská sociální republika Saló.¹⁴³

28. října 1943 byl zřízen mimořádný fašistický tribunál, který odsoudil k smrti devatenáct fašistických činitelů, kteří hlasovali v červenci proti Mussolinimu. Rozsudek byl vykonán pouze nad pěti.

¹⁴⁰ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 163

¹⁴¹ tamtéž, s. 189

¹⁴² tamtéž, s. 198

¹⁴³ tamtéž, s. 200

Mussolini nadále vládl sérií dekretů. V květnu 1944 začala postupovat angloamerická vojska na sever a v tuto dobu také vrcholily rozpory v řadách fašistů. V březnu 1945 se pokusil zestátnit firmy, které ještě na území republiky zbývaly, a také se pokusil vyjednávat se spojenci. Vyslal svého syna Vittoria ke kardinálovi, aby se stal prostředníkem v tomto dialogu. Spojencům nabídl, že pro ně udrží pořádek ve své republice do té doby, než přijdou. Smířil se také s církví a požádal místního kněze, aby se za něho modlil.¹⁴⁴

23. dubna Mussolini odmítl návrh, aby se zachránil útekem do Švýcarska, a také odmítl přistoupit na požadavky bezpodmínečné kapitulace. Následně zjistil, že mu opravdu zbývá pouze útek. Nasedl do auta s některými ministry ze své vlády a odjel do města Como. Zde nadiktoval poslední dopis manželce, ve kterém se jí omluvil za těžkosti v životě a snažil se ji přemluvit k útěku do Švýcarska. 26. dubna odjela vojenská kolona z Como. V autě seděl Mussolini se svou milenkou Clarettou a s její rodinou.¹⁴⁵ V poledne byli osm kilometrů od hranic. Tam se dozvěděli, že byl na Mussoliniho vydán zatykač. Mussolini poslal dva muže na výzvědy, kteří zjistili, že členové finanční stráže se přidali na stranu výboru národního osvobození a že zde tedy hranice překročit nemohou.

Proto se následující den pokusili překročit hranice v Meranu, které ovládaly německé jednotky. Kolonu však obklíčili partyzáni, kteří byli ochotni německé vojáky pustit, ale Italy si chtěli ponechat. Mussolini přesedl na německý kamión v německé uniformě. Jeden z partyzánů vylezl na korbou a poznal ho. Mussolini byl zajat a spolu s ním i jeho milenka a ostatní pohlaváři. Původně měl být postaven před řádný soud.¹⁴⁶

Partyzáni se svými zajatci dojeli do Giuliano de Mezzegra, kde čekal plukovník Valerio, který dostal příkaz Mussoliniho popravít. Na seznamu označil celkem šestnáct jmen těch, kteří mají být zastřeleni. Valerio odvezl Mussoliniho a Petacciovou před bránu vily Belmonta, kde je zatačil ke kamenné zdi a zastřelil. Bylo 19. dubna 1945 za

¹⁴⁴ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 204-205

¹⁴⁵ tamtéž, s. 208

¹⁴⁶ tamtéž, s. 209-210

deset minut půl páté odpoledne.¹⁴⁷ Těla byla převezena do Milána, složena na zem a následně za nohy pověšena pod střechu benzinové pumpy.

Toto velké „vzepětí“, jak Mussolini nazval válku, stálo život 455 tisíc Italů včetně toho jeho.¹⁴⁸

Benito Mussolini byl ambiciózní muž, který často měnil své názory, zpravidla ve chvíli, kdy viděl, že daná cesta nevede k jeho vysněnému cíli. V jeho životě vidíme takovýchto obrátů hned několik:

- 1) Téměř celý život byl ateistou, ale když potřeboval podporu katolické strany a Vatikánu, byl ochoten se oženit v kostele a nechat pokřtít děti.
- 2) Byl socialistou, ale po vyloučení ze strany a založení fašistického hnutí se socialisté stali častými terči jeho ozbrojených výpadů.
- 3) Před první světovou válkou byl zarytým odpůrcem válek, avšak jako fašistický vůdce začal sám války organizovat.
- 4) Jako republikán stál proti monarchii, ale když pochopil, že krále bude potřebovat, rozhodl se monarchii a vojáky, kteří jí chránili, akceptovat.
- 5) V době, kdy byl socialistou, se domníval, že generální stávkou povede ke změně vlády, ale po vytvoření fašistického hnutí dával těmto stávkám ultimáta k jejich ukončení.
- 6) Neměl rád dav, kterým opovrhoval a byl mu odporný, ale přesto jej rád využíval pro své cíle.

Jeho cílevědomost, diplomatická vyjednávání a hrubé násilí, to byly prostředky k dosažení jeho snů.

¹⁴⁷ tamtéž, s. 211

¹⁴⁸ Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992, s. 212

4. Vznik Italského království a sjednocení Itálie

V čele zápasu o sjednocení Itálie byla Sardinie. Král Viktor Emanuel II., který v Sardinii nastoupil v roce 1849, velmi podporoval sjednocení. První krok, který udělal, byl ten, že v roce 1852 jmenoval hraběte Camilla Cavoura ministerským předsedou. Ten byl zkušeným politikem a jeho reformy vedly k rychlému ekonomickému vzestupu. Věděl, že ke sjednocení potřebuje mezinárodní podporu a proto se zapojil do krymské války v letech 1853-1856 na straně Velké Británie a Francie, které pomáhaly Turecku proti Rusku. Rusko prohrálo a mírové konference v Paříži se Sardinie zúčastnila jako vítězný stát.¹⁴⁹

Itálie také získala podporu francouzského císaře Napoleona III., za což jí bylo slíbeno Savojsko a Niza.

Proto bylo nutné vyprovokovat Rakousko k útoku, což se podařilo tím, že Cavour podporoval rozpory v rakouské Lombardii a v Benátkách. Dokončení sjednocení však narazilo na překážku, když Napoleon III. uzavřel s Rakouskem mír. Benátsko zůstalo proto zatím Rakouské.

V Toskánsku, Modeně, Parmě a Romagni vznikala lidová hnutí a občané vyjádřili svou vůli připojit se k Sardinii. Nejradikálnější představy mělo hnutí karbonářů v první polovině 19. století. Taktéž velký vliv mělo koncem století hnutí anarchistů.¹⁵⁰

Na jihu Itálie rostlo hnutí, které podporoval Guseppe Garibaldi. Ten na jihu rychle zvítězil, dobyl Království obojí Sicílie a vstoupil do Neapole. V této situaci vystoupil Cavour, který poslal sardinskou armádu k Neapoli, aby zabránila Garibaldiho v postupu, a přesvědčil ho, že sjednotit Itálii je možné pouze Sardinským modelem konstituční monarchie. Koncem roku 1860 byl jih Itálie připojen a v Turíně se poprvé sešel parlament reprezentující celou Itálii kromě Říma a Benátek. V roce 1866 vypukla Prusko-Rakouská válka. Itálie stála na straně vítězného Pruska, čímž získala Benátky. V roce 1870 Itálie opět využila Prusko-Francouzské války a po Francii vstoupila její

¹⁴⁹ Čapek, V. a kol: Světové dějiny II. Praha: Fortuna, 1993, s. 90

¹⁵⁰ tamtéž

vojska v září do Říma. Obyvatelé Říma se chtěli připojit k Itálii, a tak byla sjednocena úplně.¹⁵¹

S touto situací však nebyl spokojen papež Pius IX., který nepodporoval novou vládu, k čemuž vyzýval též italské katolíky. Sjednocení země prohloubilo rozdíl mezi vyspělým severem, který se začal industrializovat a chudým jihem, který zůstal zemědělský.

Dne 4. března 1861 piemontský parlament slavnostně vyhlásil jednotnou Itálii. Toto bylo umožněno příznivou diplomatickou a mezinárodní konstelací, schopnostmi hraběte di Cavourera a Garibaldiho. Sjednocení bylo dosaženo tak, že se jednotlivé různé italské státy postupně připojovaly k Piemontu.¹⁵²

Zvolení Viktora Emanuela II. italským králem, které proběhlo celoitalským sněmem 17. března 1861 v Turíně, představuje dovršení sjednocení, ale i počátek ústavního vývoje. Italskou ústavou se stala *Základní ústava (Statuto fondamentale)* Sardinského království.¹⁵³ Tato ústava je též někdy nazývána *Albertova*, podle Karla Alberta, který ji v roce 1848 vyhlásil. Byla inspirována ústavou Francie z roku 1830.

Itálie prošla od sjednocení v roce 1861 třemi základními etapami vývoje:

- 1) etapou monarchie (1861-1922),
- 2) etapou fašismu (1922-1945),
- 3) etapou republiky (1945-současnost).¹⁵⁴

¹⁵¹ Čapek, V. a kol.: Světové dějiny II. Praha: Fortuna, 1993, s. 91

¹⁵² Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 266

¹⁵³ Statuto Fondamentale del Governo Temporale degli Stati della Chiesa [online]: <http://www.prefettura.it/oristano/index.php?f=Spages&nodo=48646> (15. 6. 2009)

¹⁵⁴ Filip, J., Koudelka, Z. a kol.: Soudobé ústavní systémy. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 50

5. Korporativní systém fašistické Itálie

Korporativismus je politický systém, který umožňuje určitým silným skupinám použít ekonomickou, sociální a politickou moc za účelem prosazení jejich zájmů na úkor většiny a proti většinovým veřejným zájmům a dovoluje jim, aby se podílely na legislativní činnosti. Korporativismus se staví do přímé opozice proti demokracii.¹⁵⁵

Korporativismus se staví jak proti volnému trhu, tak proti centralizovanému plánování. V případě volného trhu snaze jedince dosáhnout zisku nic nečelí. Centralizované plánování jde ruku v ruce s rozbíječskou představou třídního boje.¹⁵⁶ Korporativismus vychází z přesvědčení, že podnikání a pracovní síly jsou vzájemně spjaty v jakýsi organický a duchovně sjednocený celek. Základem těchto představ byl názor, že společenské třídy nejsou v konfliktu, ale mohou ve vzájemné harmonii pracovat pro společenské dobro a naplnění národního zájmu. Tento názor byl ovlivněn katolickou sociální naukou. Vztahy mezi třídami však musí zprostředkovat stát, který odpovídá za to, že národní zájmy převáží nad úzkými zájmy dílčími.¹⁵⁷

Mussolini o korporativismu říká:

*„Korporativismus je disciplinovaným hospodářstvím, protože nelze uvažovat o disciplíně, která by nebyla doprovázena kontrolou. Korporativismus překonává jak liberalismus, tak socialismus, vytváří nové spojení ekonomiky a státu“.*¹⁵⁸

Korporativismus je ve fašistickém pojetí pochopitelný pouze v rámci všezahrnující vize organické, duchovně sjednocené a morálně obrozené společnosti.¹⁵⁹ Týká se různých ekonomických metod a institucí, kterými by se měla uskutečnit jednota mezi zaměstnavateli a dělníky. Jde o snahu sjednotit obě skupiny takovými prostředky, které by je naplnily touhou po vzájemném sebeobětování pro národní zájmy. Fašisté tvrdí, že pouze organická společnost vytvořená na tomto základě, nabízí pravou svobodu

¹⁵⁵ Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus II [online]: <http://www.virtually.cz/?art=15085> (17. 6. 2009)

¹⁵⁶ Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008, s. 234

¹⁵⁷ tamtéž

¹⁵⁸ Kratochvíl, M.: Stavovská Itálie z druhého pohledu [online]: http://cz.altermedia.info/historie/stavovska-italie-z-druheho-pohledu_2295.html (19. 6. 2009)

¹⁵⁹ O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 130

osvobozenou od nedůležitých sobeckých problémů života a příležitostí, jak se zcela oddat národu a vůdci.¹⁶⁰

Italský korporativismus zasahuje zejména do ekonomické sféry. Italská propaganda prezentovala fašistický korporativismus jako všeobecně použitelné řešení společensko-ekonomických rozporů, které se nacházejí ve všech moderních průmyslových společnostech.¹⁶¹

5.1 Vznik korporací

V lednu 1922 se na sjezdu v Bologni ustavila *Celonárodní centrála fašistických odborů* – tzv. *Národní konfederace odborových korporací*. Bylo rozhodnuto, že v duchu korporativní koncepce bude sdružovat výrobce nikoli dle třídní příslušnosti, ale dle oborů činnosti:

- 1) fašistická konfederace zemědělců,
- 2) fašistická konfederace pracovníků v zemědělství
- 3) fašistická konfederace průmyslníků,
- 4) fašistická konfederace pracovníků v průmyslu,
- 5) fašistická konfederace obchodníků,
- 6) fašistická konfederace zaměstnanců v obchodu,
- 7) fašistická konfederace úvěrových a pojišťovacích institucí,
- 8) fašistická konfederace zaměstnanců úvěrových a pojišťovacích institucí,
- 9) fašistická konfederace volných povolání a umělců.¹⁶²

Každá konfederace měla zahrnovat majitele výrobních prostředků i námezdně pracující a zajišťovat jejich spolupráci ve „vyšším zájmu vlasti“. Pouze devátá konfederace měla zvláštní povahu, jelikož v ní byly zastoupené takové pracovní kategorie, u nichž nelze rozlišovat mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.

¹⁶⁰ O'Sullivan, N.: *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 130

¹⁶¹ *tamtéž*, s. 132

¹⁶² Bez autora: *Der Faschistische Korporationsstaat*. Roma: Confederazione fascista degli industriali, 1942, s. 11

Stoupenci fašismu získali nový nástroj nadvlády nad dělnictvem. Začali v řadě případů verbovat úředníky a dělníky do fašistických odborů vyvíjením silného ekonomického nátlaku (přednost při přijímání do zaměstnání, výhodnější pracovní zařazení aj.).

Profesní svazy (konfederace a federace) požívaly státního uznání, měly právní subjektivitu, a tudíž byly oprávněné zastupovat všechny příslušníky pracovních kategorií, za které byly zodpovědné, ať už tito příslušníci chtěli být zapsáni ve svazu nebo nikoliv.

2. října 1925 byla mezi Národní konfederací odborových korporací, která zastupovala veškeré zaměstnance organizované ve fašistických syndikátech, a Národní konfederací italského průmyslu uzavřena dohoda, která po politické a právní stránce potvrdila princip výhradního oprávnění zastupovat příslušné kategorie zaměstnanců v obou jmenovaných orgánech. Tato úmluva se nazývá *Dohoda z Palazzo Vidoni*.¹⁶³

Zákon z 3. dubna 1926 o právní regulaci kolektivních právních vztahů popírá nutnost třídního boje a místo něj dosazuje revoluční řešení. Tímto se stává nedůležitějším z fašistických zákonů. Základem tohoto zákona je nové pojetí státu a vztahů mezi občany a státem, které se spoléhá na konkrétní skutečnost sociálního života. Jedinec již není chápán jako samostatná jednotka, ale jako článek pracovního procesu, na kterém se, pokud pracuje, podílí jako člen některého z pracovních oborů.¹⁶⁴

21. dubna 1927, v den výročí založení Říma, vydala *Velká fašistická rada*, nejvyšší státní orgán se zákonodárnou, poradní a kontrolní funkcí, základní dokument, který popsal ekonomickou podobu režimu a zároveň obsahoval program sociální politiky fašistického státu. Jmenoval se *Carta del Lavoro (charta práce)*.¹⁶⁵ Charta práce upřesnila, za jakých podmínek bude stanovena výše výplaty, přičemž práce v noci měla být placena lépe. Dočteme se v ní o pracovních přestávkách, o nároku na placenou dovolenou, o povinnosti zaměstnavatele a zaměstnanců respektovat státní a církevní svátky, o finančním odškodnění zaměstnance, pokud je s ním bez jeho zavinění

¹⁶³ Bez autora: Der Faschistische Korporationsstaat. Roma: Confederazione fascista degli industriali, 1942, s. 15

¹⁶⁴ tamtéž, s. 17

¹⁶⁵ Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus III [online]: <http://www.virtually.cz/?art=15095> (17. 6. 2009)

rozvázán pracovní poměr a podobně. Práce je prohlášena za společenskou povinnost. V oblasti prevence se Charta zavázala zlepšit pojištění pro případy pracovních úrazů, vypracovat mateřské pojištění, vytvořit pojištění proti nemocem z povolání a tuberkulóze, zvýhodnit podporu v nezaměstnanosti a vytvořit pojištění pro mladé zaměstnance, jež by jim dovolilo disponovat s určitým peněžním obnosem v případě svatby, nebo v momentě, kdyby se rozhodli pracovat na vlastním kontě. Charta práce je výsledkem kodifikace pracovního práva, které jako první zaváděly totalitní režimy. Zavádí také povinné pojištění u *Národní fašistické sociální pojišťovny*. Zaměstnanci měli nejenom práva, ale též nejrůznější povinnosti, na jejichž porušování charta pamatovala systémem finančních a jiných trestů.¹⁶⁶

V roce 1928 byla dokončena reforma ústavy a s ní i formování totalitního státu, když fašistická strana splynula se státem.

Ekonomický systém fašistické Itálie byl postaven na soukromém podnikání a organizován jako 22 korporací rozdělených dle odborů a odvětví. Korporace, v nichž se povinně sdružovaly výrobní podíly, byly řízeny podle informací odborníků a odpovídaly přímo státu, který byl ztělesněním veřejného zájmu a obecného blaha. Na řízení se určitou měrou měli podílet též zástupci dělnických organizací a vedení podniků.

22 korporací je možné shrnout do třech velkých skupin:

- 1) korporace zemědělských, průmyslových a výrobních sfér,
- 2) korporace průmyslových a komerčních a výrobních sfér,
- 3) korporace výrobní sféry veřejných služeb a prací.¹⁶⁷

Korporace se dále členily do následujících skupin:

- 1) 1. skupina:
 - a) obilniny
 - b) kultury zeleniny, květin a ovoce

¹⁶⁶ Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus III [online]: <http://www.virtually.cz/?art=15095> (17. 6. 2009)

¹⁶⁷ Bez autora: Der Faschistische Korporationsstaat. Roma: Confederazione fascista degli industriali, 1942, s. 26

- c) pěstování vína a oleje
 - d) chov zvířat a rybolov
 - e) dřevo
 - f) textilní produkty
- 2) 2. skupina:
- g) těžký průmysl a hutnictví
 - h) strojný průmysl
 - i) chemický průmysl
 - j) textilní a oděvní průmysl
 - k) papír a tiskařství
 - l) stavebnictví, voda, plyn a elektřina
 - m) hornictví a těžebnictví
 - n) sklo a keramika
 - o) palivo v kapalném stavu.
- 3) 3. skupina:
- p) sociální péče a úvěrnictví
 - q) svobodná povolání a umění
 - r) moře a vzduch
 - s) vnitrozemská doprava
 - t) divadelnictví
 - u) cestovní ruch¹⁶⁸

Korporace byly vytvořeny na tomto principu (např. korporace obilnin):

- a) prezident Korporativní rady,
- b) 3 zástupci Národní fašistické strany,
- c) 7 zástupců zaměstnavatelů a 7 zástupců zaměstnanců z oblasti produkce obilnin,
- d) 1 zástupce zaměstnavatelů a 1 zástupce zaměstnanců z oblasti mláčení obilnin,
- e) 3 zástupci zaměstnavatelů a 3 zástupci zaměstnanců z mlynářského průmyslu, rýže, cukrářství a těstovin,
- f) 1 zástupce zaměstnavatelů a 1 zástupce zaměstnanců z pekářského průmyslu,

¹⁶⁸ Bez autora: Der Faschistische Korporationsstaat. Roma: Confederazione fascista degli industriali, 1942, s. 26-27

- g) 3 zástupci zaměstnavatelů a 3 zástupci zaměstnanců z oblasti obchodu s obilninami, či jinými výše uvedenými produkty,
- h) 1 zástupce spotřebních družstev,
- i) 1 zástupce zemědělských techniků vykonávajících profesi ve vlastní režii,
- j) 1 zástupce řemeslníků,
- k) mezi zástupci zaměstnavatelů jsou tři ředitelé podniků ze sféry zemědělství, průmyslu a obchodu.¹⁶⁹

Volby do Národní rady korporací probíhaly tak, že Velká rada vytvořila jednotnou listinu čtyř set kandidátů, kterou mohl volič ve volbách buď celou přijmout, nebo odmítnout. Na kandidátce figurovali nejrůznější zástupci ekonomického, politického, sportovního, kulturního života země a členové různých asociací.¹⁷⁰

Korporativní stát dosáhl svého vrcholu v roce 1939, kdy byla ustavena *Komora prutů a korporací*. Dověšením italského korporativního státu bylo Musoliniho rozpuštění poslanecké sněmovny. Tímto aktem splnil starý požadavek fašistů, aby poslanecká sněmovna byla nahrazena hospodářským parlamentem.¹⁷¹

Ještě na konci svého vládnutí v roce 1944 se Duce pomocí série dekretů pokouší v severní části Itálie znovu zavést korporativismus jako prostředek posílení a řízení ekonomiky shora. Vedla ho k tomu snaha snížit nespokojenost pracujících. Ještě než se nové struktury italského národního hospodářství začaly dostávat z papírů do praktického života, proběhla republikou Saló mohutná stávková vlna a byla vyhlášena generální stávka. Přes zvýšené represe práci přerušilo přes milion lidí.

5.2 Mussoliniho interpretace korporativismu

Mussolini ve svých vlastních proslovech a spisech vytvořil přinejmenším tři různé interpretace korporativní myšlenky.

¹⁶⁹ Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus III [online]: <http://www.virtually.cz/?art=15095> (17. 6. 2009)

¹⁷⁰ tamtéž

¹⁷¹ Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008, s. 234

První interpretace – korporativismus nabízí úplně nové pojetí státu. V rámci korporací se měly překonat rozpory nejen mezi státem a jedincem, ale také mezi soupeřícími třídami v industriální společnosti. Korporace, jak Mussolini vysvětloval senátu, měla sloužit jako pouto (*un vincolo*), jež by vázalo všechny příslušníky společnosti jednou společnou vírou. Fašismus chtěl tímto způsobem nahradit liberalismus novým pozitivním ideálem, státem, který řídí a zabezpečuje společné cíle. V praxi však byla fašistická vize korporativní společnosti založená na samoregulaci výrobců pod záštitou státu a tím byl zakryt despotismus. Mussolini sám uznal, že korporativismus je použitelný pouze v totalitním státě, jakým byla Itálie, protože reformy jsou tak zásadní, že nemohou fungovat v rámci omezené politiky.¹⁷²

Druhá interpretace – korporativní systém je vázán na jeden určitý politický systém a je možno jej vyvážet do průmyslově vyspělých zemí, v nichž se jednotlivci a skupiny rozhodli využít státu jako beznátlakového prostředku k zachování sebekázně. Tento názor byl předložený senátu 13. ledna 1934 a byl později Mussolinim upraven tak, aby bylo možno korporativismus ztotožnit s domácím socialismem a také s militantním programem národní rozpínavosti. V tomto smyslu byl korporativismus receptem na válečné akce.¹⁷³

V roce 1934 přišla Velká rada se *Zákonem o tvorbě a funkcích korporací*, na jehož základě vzniklo podle nejrůznějších ekonomických sektorů 22 korporací. Vrcholným orgánem každé korporace se stala Korporativní rada, ve které byli zastoupeni jak představitelé státu, tedy fašistické strany, tak představitelé zaměstnanců a zaměstnavatelů. Všech 22 korporativních rad se sdružilo v *Národní radě korporací*, která se stala legislativním orgánem s cílem nahradit parlament.

Třetí interpretace – korporativismus neznamena novou funkci státu, nebo nový druh společenského řádu, ale spíše nové pojetí formy a struktury státu. Podle tohoto názoru je korporativismus jedinou formou demokracie vhodnou pro dvacáté století. Korporativní systém je schopen dosáhnout toho, aby státní struktura byla reprezentativní a to tím, že ukončí parlamentní systém a nahradí ho systémem organickým, ve kterém by

¹⁷² O'Sullivan, N.: *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 132-133

¹⁷³ *tamtéž*, s. 133

korporativistický parlament nahrazoval hospodářské společenské skupiny místo geografických a politických.¹⁷⁴

Sám Mussolini o korporativismu řekl:

„Je naprosto pochopitelné, že národní rada korporací ve všem nahradí poslaneckou sněmovnu, neboť se jedná již z titulu o anarchistický úřad, o instituci, jež je cizí naší fašistické mentalitě a naší vášni. Sněmovna vzešla ze světa, který jsme zničili, ze světa pluralitních politických stran, často a ochotně útočí na lidskou píl. Poslanecká sněmovna ztratila svůj význam ode dne, kdy jsme zničili stranickou politiku.“¹⁷⁵

Ve shodě s tímto názorem byly v roce 1938 zbytky italského parlamentu zrušeny a nahrazeny parlamentem korporativistickým. Tímto došlo pouze k dalšímu rozšíření Mussoliniho diktatury, nikoliv k vytvoření alternativy k parlamentní demokracii.¹⁷⁶

Vidíme tedy, že tyto tři teorie si ve skutečnosti odporují, a proto z nich nemohla vzniknout žádná nová teorie.

¹⁷⁴ O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 133

¹⁷⁵ Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus II [online]: <http://www.virtually.cz/?art=15085> (17. 6. 2009)

¹⁷⁶ O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 133-134

6. Závěr

Mussolini a jeho propagandisté tvrdili, že fašistický korporativní stát vlastně překonal jak kapitalismus s jeho extrémním liberalismem, tak socialismus. Zastánci korporativních teorií, jakým byl například Giuseppe Bottai, který byl po jistou dobu ministrem korporací, museli přiznat, že v praxi se vše odehrávalo jinak.

Ve fašistické Itálii existoval zřetelný rozdíl mezi teorií korporativismu a reálnou hospodářskou politikou. Korporativní stát byl v podstatě jen politickým heslem, v praxi byl korporativismus pouhým nástrojem, pomocí něhož fašistická strana kontrovala hlavní ekonomické zájmy. Organizace dělnických tříd byly rozbity a soukromé podnikání bylo vystaveno zastrahování. Růst státu v období korporativismu byl obrovský. Strana, milice a korporace poskytovaly až sto tisíc míst pro organizátory a tajemníky.

Korespondent londýnského *The Economist* v roce 1935 napsal, že korporativní systém nenabízí nic nového, že představuje pouze protekcionismus.¹⁷⁷

Růst státních a stranických úředníků způsobil nárůst korupce, která Mussoliniho režim proslavila. Přesto byl stát vystaven tlaku nejsilnějších a nejvlivnějších hospodářských skupin a uskupení, které si ho podmanily. Korporace byly závislé na velkém průmyslu. Monopoly chtěly umlčet všechny požadavky dělnických protestů i vykonávat tlak na stát v zájmu posílení vlastních pozic. Zbytky odporu, na které mohly narazit ze strany byrokracie a státní správy, se v atmosféře všeobecné korupce daly snadno obejít.¹⁷⁸

Nejdůležitější závěr, plynoucí z analýzy fašistických názorů na korporativismus, je, že z něj nic nelze použít pro strukturu současné liberálně demokratické společnosti. Ve skutečnosti byl italský korporativismus založen na prázdných frázích, které sloužily k vytvoření dojmu, že Mussoliniho vláda nestojí pouze na síle. V počátcích své vlády do roku 1925 neměl Mussolini žádnou doktrínu, ale po Matteottiho vraždě a krveprolití se květnatá mluva a korporativismus staly zástěrkou pro řešení tohoto problému. V korporativistické rétorice našel režim úspěšnou taktiku, jak spojit domácí podporu

¹⁷⁷ O'Sullivan, N.: *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 134

¹⁷⁸ Procacci, G.: *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 346

a získat si i mezinárodní uznání. Na domácí frontě poskytoval korporativismus prostředek k tomu, aby se sjednotily čtyři různé a potenciálně neslučitelné skupiny: nacionalisté, syndikalisté, katoličtí intelektuálové a technokraticky zaměření fašisté.¹⁷⁹

Na mezinárodní úrovni byla tato rétorika úspěšná v tom, že dodala režimu nádech intelektuální úctyhodnosti, která se hodila pro propagandu v zahraničí. Důkazem toho je i to, že i dnes se někteří badatelé domnívají, že Mussolini našel v korporativismu recept na dosažení sociální harmonie.

¹⁷⁹ O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 134-135

Dodatek:

Také v návrhu nové ústavy svobodného státu Fiume se nachází část věnovaná korporativismu, kterou zde uvádím. Tato ústava zůstala pouze na papíře.

Návrh nové ústavy svobodného státu Fiume

Korporace

18. Stát ztělesňuje touhu a úsilí lidu jako společnosti po dosažení materiálního a duchovního pokroku.

Plnohodnotnými občany jsou pouze ti, kdo svým úsilím přispívají k bohatství a síle státu, jsou s ním zajedno v rozkvětu a vývoji.

Ať už dělá člověk jakoukoli práci - manuální či duševní, v kultuře nebo průmyslu, plánuje či vykonává - musí být členem jedné z deseti korporací, které od obce dostávají všeobecné instrukce co do rozsahu své činnosti, ale mohou si je svobodně rozvíjet vlastním způsobem a samy se rozhodnout, jak si chtějí rozdělit vzájemné povinnosti a odpovědnost.

19. *První korporace* zahrnuje námezdní dělníky v průmyslu, zemědělství a obchodu, drobné řemeslníky a drobné majitele půdy, kteří ji obdělávají sami nebo s minimální cizí pomocí, a to jen občas.

Druhá korporace se skládá ze všech technických a vedoucích pracovníků soukromých podniků, průmyslových i zemědělských, s výjimkou vlastníků nebo spoluvlastníků firem.

Třetí korporace sjednocuje všechny osoby zaměstnané v obchodním podnikání, které nejsou přímo ve výrobě. Zde jsou opět vyloučení vlastníci.

Čtvrtá sdružuje všechny zaměstnavatele v průmyslových, zemědělských nebo obchodních podnicích, pokud nejsou jejich pouhými majiteli, ale- podle ducha nové ústavy – moudřími a inteligentními mistry svého oboru.

Pátá zahrnuje všechny státní a obecní zaměstnance všech hodností.

Šestou tvoří intelektuální sektor lidu: pracovitá mládež a její vůdci, učitelé veřejných škol a studenti univerzit a technických škol, sochaři, malíři, dekoratéři, architekti, hudebníci, všichni ti, kdo se zabývají uměním dramatickým i výtvarným.

Sedmá obsahuje všechny osoby svobodných povolání, které už nejsou zařazeny v jiné z předchozí korporací.

Osmá je tvořena výrobními a spotřebními družstvy, průmyslovými i zemědělskými, a může být zastoupena pouze jejich volenými správci.

Devátá čítá všechny pracující na moři.

Desátá nemá zvláštní zaměření, náplň nebo název. Je vyhrazena tajemným silám pokroku a podnikavosti. Je jakousi děkovnou obětí géniovi neznáma, člověku budoucnosti, toužebně očekávanému zbožnění denní práce, osvobození lidského ducha od úmorné námahy a krvavého potu dneška.

V občanské svatyni je ztělesněna hořící lucernou se starobylým toskánským nápisem z období obcí, který připomíná ideální vizi lidské práce: „Fatica senza fatica.“

20. Každá korporace je právnickou osobou a jako takovou ji stát uznává.

Vybírá své konzuly, oznamuje svá rozhodnutí na shromážděních svých členů, diktuje své vlastní podmínky, své dekrety a pravidla, uplatňuje autonomii na základě své vlastní moudrosti a zkušeností, stará se o své potřeby a vedení fondů, vybírá od svých členů příspěvky podle výše jejich platu, mzdy nebo zisku. Všemi způsoby chrání své konkrétní zájmy a snaží se o zvýšení své prestiže. Jejím cílem je přivést k dokonalosti techniku svého umění nebo oboru, směřuje k zlepšování kvality vykonávané práce a k zvyšování úrovně jakosti a krásy. Přijímá neprostší dělníky a snaží se je motivovat k co nejlepší práci. Uznává povinnost vzájemné pomoci, rozhoduje o otázkách penze nemocným a starým občanům. Volí si vlastní symboly, znaky, hudbu, písně a motlitby, zakládá vlastní řády a obřady. Pomáhá, jak nejlépe může při obecních oslavách, svátcích a sportovních událostech na zemi i na moři. Uctívá své mrtvé, ctí své starší a oslavuje své hrdiny.

21. Vztahy mezi vládou provincie a korporacemi a mezi samotnými korporacemi jsou řízeny metodami definovanými v ustanoveních, jež řídí vztahy mezi centrální provincií a připojenými obcemi a mezi obcemi navzájem.

Členové každé korporace tvoří svobodný volební orgán pro výběr zástupců do Rady správců (Provvisori).

Čestné první místo na veřejných slavnostech je vyhrazeno konzulům korporací a jejich korouhvím.¹⁸⁰

¹⁸⁰ O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 190, 194-195

Literatura

- Bradáč, Z.: Před pochodem na Řím. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1973
- Brokl, L.: Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997
- Cabada, L., Kubát, M. a kol.: Úvod do studia politické vědy. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007
- Filip, J., Koudelka, Z. a kol.: Soudobé ústavní systémy. Brno: Masarykova Univerzita, 2004
- Frajdl, J.: Typologie fašismu [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/nase-knihovna/typologie-fasismu>
- Heywood, A.: Politické ideologie. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2008
- Kratochvíl, M.: Stavovská Itálie z druhého pohledu [online]. Dostupné z WWW:
http://cz.altermedia.info/historie/stavovska-italie-z-druheho-pohledu_2295.html
- Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus I [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.virtually.cz/?art=15062>
- Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus II [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.virtually.cz/?art=15085>
- Mařák, M.: Ideologie třetí cesty, fašismus III [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.virtually.cz/?art=15095>
- Nolte, E.: Fašismus ve své epoše. Praha: Nakladatelství Argo, 1999
- O'Sullivan, N.: Fašismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002
- Paxton, R. O.: Anatomie Fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007
- Procacci, G.: Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004
- Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, 2000
- Říchová, B.: Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů. Praha: Portál, 2002
- Říchová, B.: Komparace politických systémů II. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2007
- Taraba, L.: Duce Anatomie jedné kariéry. Praha: Nakladatelství Horizont, 1992

Bez autora: Der Faschistische Korporationsstaat. Roma: Confederazione fascista degli industriali, 1942

Korporativismus 1 [online]. Dostupné z WWW:
<http://studentf.jazzport.eu/politologie/korporativismus.htm>

Korporativismus 2 [online]. Dostupné z WWW:
<http://wikipedia.infostar.cz/c/co/corporatism.html>

Příčiny a události vzniku 2. sv války – I. díl: Italský fašismus. Část 1. - 29. [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=2418&sid=609e2bbd56d724bb2172517aebf3af37>

Statuto Fondamentale del Governo Temporale degli Stati della Chiesa [online].
Dostupné z WWW: <http://www.prefettura.it/oristano/index.php?f=Spages&nodo=48646>

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Corporative system of Fascist Italy

Shrnutí v anglickém jazyce

This graduation thesis disserts upon the subject of “Corporative system of Fascist Italy”. My work focuses on the historical evolvment of Italy in the fascist era, primarily being concerned with its corporative system that originated here and was also applied here for the first time. Corporativism in Italy is set in historical, economical and political conjunctions.

The word corporativism comes from the Latin *corporatio* meaning a body or a group. In the present day, there is not just one theory of corporativism, but we can rather talk about many theories. Corporativism is a new system of political economy, whose essence lies in the state control of industry in accordance with ideological principles of unity, order, nationalism and success. The idea of corporativism was earlier associated solely with fascist regimes and thus compromised. It arose in the Fascist Italy and was later applied in Spain, Portugal and pre-Nazi Austria as well. Corporativism can be divided into authoritarian and liberal corporativism (neocorporativism).

Because corporativism is set in the Fascist Italy in this work, it is necessary to define the conception of fascism. The word fascism stems from Italian term of *fascio*, which can be translated as a bond. Fascism is a totalitarian ideology, or political movement, of antidemocratic and antiliberal direction. The paragon of fascism is a so called “new man”, a hero motivated by his duties, honor and self-sacrifice, ready to devote his life to the glory of his nation or race, and to obey every word of his supreme leader.

A significant propagator of corporative system in Italy was Benito Mussolini. Mussolini, also called Duce, was, thanks to his rhetorical abilities and power of his personality, able to fanaticize crowd and subdue the whole of Italy.

Mussolini and his propagandists claimed that the fascist corporative state in fact overcome capitalism with its extreme liberalism, as well as socialism. In practice, there

was a distinctive difference between the theory of corporativism and actual economic policy. Corporative state was essentially just a political slogan and corporativism pure instrument used by the fascist party to control main economic interests.

The most important conclusion, resulting from the analysis of fascist opinions of corporativism, is that there is no single part that could be used for the structure of contemporary liberally democratic society.

Seznam klíčových slov

Benito Mussolini – Benito Mussolini

fašismus – fascism

korporace – corporation